

EGO

SEPTEMBER 1992

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

HUMANISTISCH GV-ER IS ER VOOR DE REFLECTIE EN NIET VOOR DE ACTIE

(pagina 3-6)

In dit
nummer o.a.:

Commissie dienstplicht • Rap en roer in Amerika • Gedicht • Cambodja
uitdaging voor marinier uit Oudewater • Baas boven baas • Gelijke kansen
• Einde dienstplicht ? • Claudio Chiapucci • Ondenkbaar • Where angels
fear to tread • Minderheden • Tekeningen Willem en Kamagurka • Boeken

EGO

MAANDBLAD
VAN DE DIENST
HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
BIJ DE KRIJGSMACHT

nr. 9, september 1992, 31e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 4801414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redaktie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine
van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van
Erkelens, Cor Hoekstra, Pieter de
Jager, Tom Janssen, Willy Lohnmann,
Frits Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Hans Schonk,
Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wessel
Visser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frans Spoelstra

Druk: Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
sonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Commissie dienstplicht	2
Humanistisch gv-er is er voor de reflectie en niet voor de actie	3
Cambodja uitdaging voor mari- nier uit Oudewater	7
Rap en roer in Amerika	8
Len Munnik	10
Claudio Chiapucci	11
Where angels fear to tread	12
Patiënt vrede (poster)	14
Baas boven baas	16
Gelijke kansen	17
Berichten/Mijmeren/puzzel	18
Ondenikbaar	20
Vragen staat vrij/Willem	21
Einde Dienstplicht?	22
Gedicht/Kamagurka	24
Minderheden	25
Boeken	26
Willy Lohnmann	28

Foto's:

voorpagina Herman Olijdam
pag.19 Gerard van Erkelens

COMMISSIE DIENSTPLICHT

De in het najaar 1991 ingestelde Commissie Dienstplicht (beter bekend als de Commissie Meijer) heeft als hoofdtaak de minister van defensie te adviseren over de vraag of de dienstplicht moet worden gehandhaafd of afgeschaft en - afhankelijk van de konklusie - over de mogelijkheden tot verkorting van de dienstplicht. De commissie werd bij instelling verzocht vóór 1 oktober 1992 advies uit te brengen.

Lopende de werkzaamheden van de commissie tekende zich in de Tweede Kamer een duidelijke meerderheid af voor een kader-vrijwilligerskrijgsmacht. Ook bleek, uit een onderzoek van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht (febr. 1992), dat de publieke opinie een krijgsmacht met dienstplichtigen steeds minder ziet zitten (nog slechts 32%), terwijl de voorkeur voor een krijgsmacht met vrijwilligers nog steeds toeneemt (nu reeds 55%). Daar overheen kwam de minister zelf nog eens met zijn geruchtmakende toespraak voor het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken (maart 1992), waarin hij o.a. stelde ernstig rekening te houden met de mogelijkheid dat de dienstplicht zal worden afgeschaft. Menigeen vroeg zich dan ook af of het nog wel zin had dat de Commissie Meijer haar werkzaamheden voortzette.

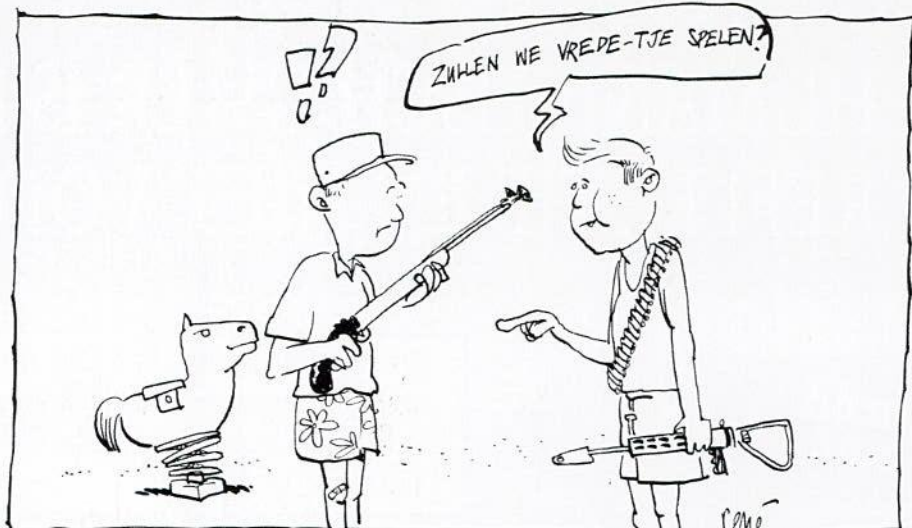
Uit de begin juni uitgebrachte Tweede voortgangsrapportage Commissie Dienstplicht blijkt dat de commissie zich dit inderdaad ook heeft afgevraagd. Maar na de toezegging van de minister dat er 'noch in de opdracht noch in het mandaat van de commissie wijziging is gekomen' waren de twijfels bij Meijer cs weer even snel verdwenen als ze waren opgekomen.

Welke kant de commissie op zal gaan met de adviezen is met geen mogelijkheid uit deze rapportage op te maken. En wie toch ergens een aanwijzing voor een bepaalde richting meent te kunnen ontdekken wordt voorgelaten dat een en ander 'speculatief' is. Wel laat de commissie weten tegen twee grote problemen te zijn opgelopen: de 'vulling' (aantallen benodigde mannen en vrouwen) en het bijbehorende financiële plaatje. Beide worden nog aan een nader onderzoek onderworpen. Voor wat betreft de 'vulling' stelt de commissie dat, ingeval de dienstplicht wordt afgeschaft, de wervingsbehoefte van de krijgsmacht 'enorm' zal stijgen. Men berekende dat voor een vrijwilligerskrijgsmacht in het jaar 2001 twee of bijna drie keer zoveel jongeren moeten worden geworven als nu. De commissie acht het antwoord op de vraag of die jaarlijkse aantallen (tien- tot vijftienduizend) kunnen worden gehaald 'van het grootste belang'.

Of dat werkelijk zo'n opgave zal zijn, zal in sterke mate afhangen hoeveel geld defensie er tegenaan wil gooien, of netter geformuleerd, hoe ver defensie de concurrentie op de arbeidsmarkt wenst aan te gaan. Geld zal een belangrijke rol gaan spelen. Maar dat is nu nét ook het tweede grote probleem dat de commissie konstateert. Want een krijgsmacht met vrijwilligers brengt 'niet alleen eenmalige maar ook structurele meerkosten met zich mee. Beroepspersoneel bepaalde tijd (kontraktanten voor een aantal jaren) kost twee tot twee en een half keer zoveel als dienstplichtig personeel.

Dat brengt de commissie bij de enige duidelijke uitspraak van deze gehele rapportage: 'Naar het zich laat aanzien, lijkt het erop dat de vaak gehoorde wens drastisch op Defensie te bezuinigen zich - bij een gelijkblijvende taakstelling van de krijgsmacht - niet laat combineren met de wens jongeren te verlossen van de dienstplichtlast.' Of de commissie de minister zal adviseren de dienstplicht af te schaffen of te handhaven of te verkorten is dus uit deze tweede voortgangsrapportage onmogelijk gewaar te worden. Met name de geïnteresseerde - aanstaande - dienstplichtigen zullen hun geduld moeten bewaren tot uiterlijk 1 oktober a.s. De politiek is vooralsnog de enige voor wie de Commissie Meijer met deze tussenrapportage wel duidelijk is geweest: er valt bij defensie minder geld te halen dan in (bepaalde) politieke kringen wordt gedacht. De Commissie Dienstplicht zal zich toch wel weer tijdig herinneren wat haar feitelijke opdracht was?

Redaktie

HUMANISTISCH GV-ER IS ER VOOR DE REFLECTIE EN NIET VOOR DE ACTIE

'En wanneer de club doodmoe en afgemat terugkeert uit het veld, dan zit daar de hum. gv-er voor zijn tentje en kunnen de mannen bij hem komen uithuilen.'

De toon waarop de officier deze woorden sprak, getuigde van een diepe minachting voor zulk een taakopvatting van een geestelijk verzorger. 'Gv'ers dienen aan alles mee te doen. Wat de club moet doen moet de gv'er ook kunnen, was zijn absolute overtuiging. Toen de desbetreffende raadsman hem vertelde dat hij, zonder het te beseffen, met het eerste deel van zijn opmerking de spijker precies op de kop had geslagen, was hij te verbouwereerd om verder nog te reageren.

Gelukkig zijn er vele militairen die heel goed in de gaten hebben wat het wezenlijke is van het ambt van (humanistisch) geestelijk verzorger bij de krijgsmacht. Toch horen we opvattingen, zoals hierboven aangehaald, te vaak om er niet eens een keer serieus op in te gaan.*

■ Humanisme

Het moge duidelijk zijn dat de humanistisch geestelijke verzorging zich baseert op de beginselen van het humanisme. Daarom kort iets over het begrip humanisme, zoals dat verstaan wordt binnen het Humanistisch Verbond.

Humanisten gaan uit van de mens als het

voor de hand liggende uitgangspunt. Het klinkt misschien wat merkwaardig, maar wat zouden humanisten anders moeten nemen? Humanisten geloven immers noch in een god noch in een goddelijke openbaring. Uitgangspunt voor humanisten is dus: mens en menselijkheid. Ogenscheinlijk een uiterst simpel uitgangspunt, dat helaas zelden in de wereldgeschiedenis tot werkelijk uitgangspunt is genomen.

Het humanisme doet nu juist een beroep op mensen** om die gewone menselijkheid in de wereld te verwezenlijken. Men kan dat een wel heel eenvoudige zaak vinden, maar wie nadenkt zal begrijpen voor wat voor een kolossale opgave de humanist de mens stelt. De mens moet, anders dan de dieren, zijn leven zelf maken. Dat betekent dus bewuste menselijkheid.

De humanist weet dat wij als mensen staan in een ondoorgrondelijke werkelijkheid. De bedoeling van het heelal, de zin van leven en dood valt voor mensen niet te bepalen. Wij kunnen slechts onszelf in deze ondoorgrondelijke wereld verwerkelijken, in de hoop op deze wijze het onze, namelijk onszelf, te hebben bijgedragen aan de voortgang van het leven. De humanist weet ook dat de ontplooiing van een mens slechts een kans krijgt in de verbondenheid met de medemens.

Ziedaar in een notedop (er zou natuurlijk

TEKENING WILLY LOHMANN

veel meer over te zeggen zijn) wat humanisme is: een oproep tot doorgewone menselijkheid en medemenselijkheid.

■ Hoofdpijnen van de HGV

Wie de moeite neemt wat te gaan stoeien met de opmerkingen over het humanisme zal de hoofdpijnen van de humanistisch geestelijke verzorging als het ware vanzelf op het spoor komen. Deze vorm van geestelijke verzorging voert de mens namelijk niet tot één of andere overtuiging of opvatting maar tot zich zelf. Want in de mens zelf, naar humanistische geest gemeten, liggen de bronnen van menselijkheid en medemenselijkheid. Het moge duidelijk zijn dat humanisten geloven dat de mens over het vermogen beschikt om deze krachten vrij te maken. Ongetwijfeld zullen er zijn

FOTO HERMAN OUYDAM

TEKENINGEN LEN MUNNIK

die zich afvragen of dit niet uitgaat van een wel erg optimistische kijk op de mens. Toch zijn humanisten geen naïeve optimisten. Zij kennen het goede en het kwade in de mens, maar zij weigeren er van uit te gaan dat de mens uitsluitend zou zijn geneigd tot het kwade. Met alle ervaringen die wij hebben omtrent het slechte in de mens valt niet te ontkennen dat ook het goede in ons aanwezig is.

Humanistisch geestelijke verzorging is de hulp aan een medemens bij de ontplooiing van zijn menszijn en ze is gericht op twee doeleinden, te weten:

1. De krachten in een mens te activeren die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren. Het gaat er in de humanistisch geestelijke verzorging dus om de ander te helpen bij het activeren van die krachten die hem in staat stellen een eigen levensvisie te ontwikkelen. (Het behoeft geen toelichting dat dat niet een humanistische levensvisie behoeft te zijn.)

2. De krachten te activeren waardoor de mens met zijn totale zijn betrokken is op het totaal van zijn bestaansverhoudingen. Dat klinkt ingewikkelder dan het is. De mens laat tal van mogelijkheden in zichzelf ongebruikt. In de huidige maatschappij worden bijvoorbeeld met name die vermogens aangesproken die op materiële welvaart zijn gericht en voor de rest geloven we het wel. Daar neemt de humanist geen genoegen mee. Humanisten willen de mens aanspreken in zijn totaliteit, in zijn volledig mens-zijn.

■ Wat HGV niet is

Na hiervoor aangegeven te hebben wat onder humanistisch geestelijke verzorging moet worden verstaan (verderop volgt nog

een nadere invulling), vertel ik ook nog maar even wat het in ieder geval *niet* is.

1. Humanistisch geestelijke verzorgers hebben niet als doelstelling het humanisme te verbreiden of anderen van hun godsdienst af te brengen of hen te verhinderen tot hun godsdienst te komen. Integendeel zou ik haast zeggen. Indien zij bemerken dat een militair kennis zou willen maken met een godsdienst dan zal men betrokkene in contact trachten te brengen met de desbetreffende geestelijk verzorger. Dat doen raadslieden niet omdat ze roomser willen zijn dan de paus, maar omdat ze van het humanistisch standpunt uitgaan dat ieder mens recht heeft zijn eigen geestelijke weg te kiezen.

2. Het doel van de humanistisch geestelijke verzorging is ook niet het verkondigen van politieke en sociale standpunten. Dat wil niet zeggen dat er in gesprekken met cliënten of tijdens gv-uren niet over politieke of sociale kwesties zou mogen worden

gesproken, maar wel dat dit niet op een propagandistische wijze dient te geschieden.

Propaganda bedrijven, anderen een mening trachten op te dringen is nadrukkelijk in strijd met de humanistische gedachte dat de mens zelf in staat is zijn eigen keuzes te maken.

3. Humanistisch geestelijke verzorging is geen moreelsverzorging. Het is niet de taak van de raadsman om te trachten de gevechtsbereidheid van de militair te beïnvloeden, noch ten positieve noch ten negatieve. Het Humanistisch Verbond stelt zijn mensen niet aan met het doel commandan-

ten te helpen betere militairen te vormen. Omgekeerd is het ook niet de taak van raadslieden om de militaire vorming te verhinderen of te bemoeilijken. Overigens wil ik niet verhullen dat een juiste taakuitoefening van de humanistisch geestelijke verzorger door een commandant incidenteel *ervaren* kan worden als zijn taak bemoeilijkt. Over deze ervaring van een *effekt* - waar immers nimmer sprake van intentie kan zijn - kan uiteraard tussen betrokkenen gesproken worden.

■ De HGV nader bezien

Humanistisch geestelijke verzorging is dus *niet* het huldigen en uitspreken van standpunten. Raadslieden brengen eigenlijk slechts twee dingen mee, namelijk dat ze humanist zijn en als zodanig geestelijke verzorging willen bedrijven.

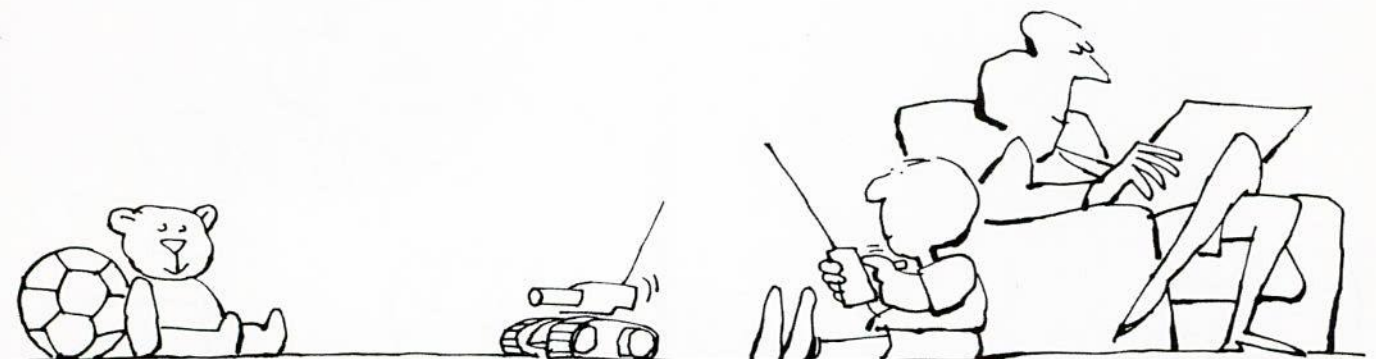
Waar komt dat nu in de praktijk op neer? Het is goed, alvorens met die vraag aan de slag te gaan, nogmaals kort aan te geven wat de kern van het humanisme is. Dat is dat mensen worden gezien als zelfstandige, vrije individuen, die, in allerlei vormen van gemeenschap, hun mens-zijn kunnen realiseren. Vanuit die basis opereert de humanistisch geestelijke verzorging.

Het komt er in feite op neer dat de humanistisch geestelijke verzorger slechts één taak heeft: zodanig bezig te zijn met militairen die zich tot hem wenden, dat in hen het verlangen groeit om in eigen vrijheid en in eigen verantwoordelijkheid zich zelf een weg te vormen, d.w.z. eigen meningen en opvattingen te verwerven en daarvoor dan ook te staan. Voor het klimaat, waarin dat kan ontstaan, dient de raadsman te zorgen.

Dat gebeurt veelal in het zogenaamde *open*

FOTO'S FRANK SPOELSTRA

gesprek, het gesprek waarin de deelnemer op *eigen* verzoek, wordt geconfronteerd met datgene waarover hij *zelf* wil praten. De raadsman behoort dit gesprek te leiden, maar nu juist op een zodanige wijze dat de deelnemer zich in ernst begint af te vragen: wat vind ik er eigenlijk zelf van?

Indien de raadsman, door het verkondigen van zijn persoonlijke mening, dit proces zou blokkeren, dan is hij een slecht humanistisch geestelijke verzorger.

Een humanistisch geestelijke verzorger brengt dus geen boodschap, in ieder geval niet in de gangbare betekenis van het woord. Wanneer men toch over een 'humanistische boodschap' wil spreken dan is dat: Wees mens.

Een simpele boodschap?

Was het maar waar! Mens-zijn is niet zo eenvoudig. Natuurlijk, we zijn allemaal mensen en alles wat we doen, het goede zowel als het kwade, is menselijk. Maar maken we werkelijk ernst met ons mens-zijn? Mens-zijn betekent, bij enig nadenken, toch nogal wat.

Het betekent individu te zijn met allerlei mogelijkheden van karakter en verstand. Het betekent betrokkenheid bij talloze intermenselijke verhoudingen in liefde, waarheid en trouw of afwezigheid daarvan.

Het betekent het deel uit maken van allerlei menselijke samenlevingen, met de daarbij behorende spanningen van vrijheid en onvrijheid, van gerechtigheid en ongerechtigheid, van verantwoordelijkheid en onverantwoordelijkheid.

Het betekent het opgenomen zijn in het alles omvattende zijnsmysterie.

Dat alles, en veel meer, is mens-zijn. Dat wordt dan ook bedoeld als vanuit het humanisme zo simpelweg de 'boodschap' klinkt: Wees mens! Hoe eenvoudig deze

'boodschap' misschien mag lijken, er is een mensenleven voor nodig om er iets van te verwezenlijken.

■ HGV in de praktijk

Wat betekent dit nu voor de praktijk van de humanistisch geestelijke verzorging?

Het betekent dat wij vóór alles in de gesprekken met militairen gezamenlijk willen denken en worstelen over de problemen van het mens-zijn in deze tijd en om gezamenlijk te zoeken naar wegen die we in dit mens-zijn en mede-mens-zijn kunnen bewandelen.

In dit gesprek zullen we ons binden aan elkaar in respect voor de eerlijke en andere mening en in gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar, maar we zullen elkaar vrijlaten waar verschil van inzicht tot verschillende beslissingen leidt.

Gesprekken dus over al die onderwerpen die de militaire mens vandaag de dag bezighouden, zodanig dat voor de deelnemers aan de gesprekken de mogelijkheid ont-

staat tot de ontwikkeling van een eigen standpunt, van een eigen levensvisie, die, ik zeg het maar eens, best mag afwijken van die van de raadsman.

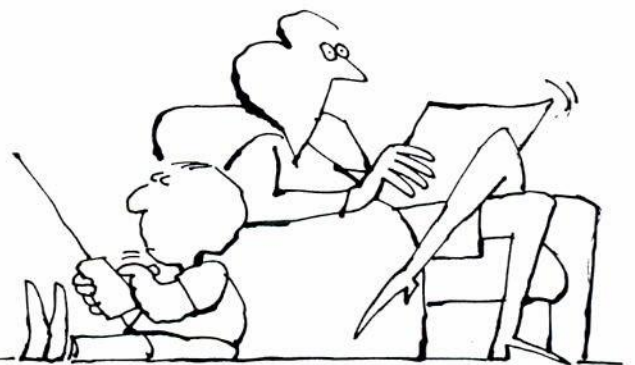
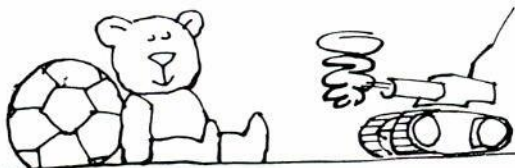
Deze opstelling geldt onverminderd ook voor de militairen die met persoonlijke problemen rondlopen en zich voor een individueel gesprek tot een humanistisch geestelijk verzorger wenden. Tot een man of vrouw die over een zekere levenservaring beschikt, iemand in wie ze enig vertrouwen kunnen en mogen hebben, iemand die zich beschikbaar stelt voor een ontmoeting waarbij de eigen vrijheid en verantwoordelijkheid van de ander duidelijk voorop staat. En, niet in de laatste plaats tot iemand die de krijgsmacht als werkplek

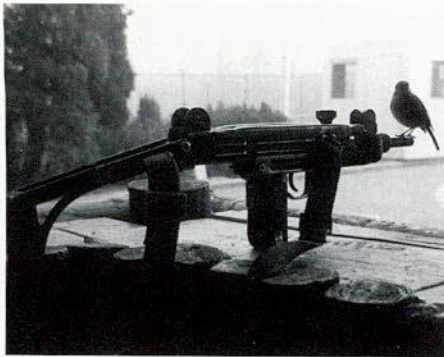

heeft gekozen uitsluitend om de militair als mens dienstbaar te zijn en niet ter versteviging van de militaire organisatie (ook niet ter verzwakking daarvan). Voor een humanistisch geestelijke verzorger geldt uitsluitend de mens die zich aan zijn zorgen toevertrouwt, waarbij geen plaats is voor nevenbelangen van welke aard of strekking dan ook (lid worden van het Humanistisch Verbond, een meer gemotiveerde militair, enz.). Over dit punt kan niet genoeg duidelijkheid bestaan, vandaar dat ik er nader op in wil gaan.

■ HGV-er is er voor de mens, niet voor het bedrijf

Er kan m.i. geen onhelderheid bestaan van wie de geestelijke verzorgers hun opdracht tot geestelijke verzorging ontvangen, dat is hun kerkgenootschap of levensbeschouwelijke organisatie (in ons geval dus het Humanistisch Verbond). Geestelijke verzorgers vertegenwoordigen dus *niet* de overheid, doch hun kerk of levensbeschouwelijke organisatie met alle consequenties van dien. In de opdracht die de geestelijke verzorgers ontvangen wordt de aard van de geestelijke verzorging, die zij zullen uitoefenen, vastgelegd. Een welomlijnde geestelijke opdracht (zie hiervoor) gegeven door de zogenaamde zeggende instantie. Zij doen hun werk dus niet op grond van een opdracht die de overheid de in haar dienst opererende militairen geeft, maar op grond van een daarnaast staande geestelijke opdracht van de organisatie die zij vertegenwoordigen. In dit opzicht vertegenwoordi-

gen zij een 'gast'element, vormen zij een 'vrijplaats' in de militaire samenleving. Een 'vrijplaats' in de militaire samenleving... Dat kan gemakkelijk tot controverses leiden. Vandaar dat ik er niet omheen kan er iets meer over te zeggen.

■ Funktionele integratie

Terecht verwachten militairen van hun geestelijk verzorger dat hij, bij hun moeilijkheden, vanuit de situatie kan meedenken. En dat kan alleen maar als die geestelijk verzorger ook een plaats heeft in de militaire samenleving. Dat geldt nog sterker, waar men bij de militaire samenleving niet alleen rekening moet houden met vredesomstandigheden, maar ook met VN-uitzendingen en eventuele oorlogsomstandigheden. Maar ook in dat soort omstandigheden blijft onverminderd van kracht dat de geestelijk verzorger aan de ene kant, op grond van zijn opdracht, een 'gast'element in de militaire samenleving vertegenwoordigt en aan de andere kant zodanig in die samenleving moet zijn opgenomen dat hij voor de mensen die hij verzorgt werkelijk betekenis kan hebben.

Daarvoor is nodig een *funktionele integratie* van de geestelijke verzorging in de militaire samenleving. Een 'plek' die de geestelijk verzorger aan de ene kant de mogelijkheid geeft zijn functie als geestelijk verzorger uit te oefenen (d.w.z. aan de opdracht te voldoen op een wijze zoals deze hem door kerk of verbond is opgedragen) en die hem aan de andere kant van een zodanige positie in de militaire samenleving verzekert, dat er sprake is van een efficiënte verhouding ten opzichte van de mensen voor wie hij er is.

Anders gezegd: Hoewel de geestelijk verzorger zijn opdracht ontvangt van kerk of verbond, is het de overheid die zal moeten

garanderen dat de geestelijk verzorger de mogelijkheid wordt geboden die opdracht ook uit te voeren. Het zijn de kerken en het verbond die inhoud en methoden van de geestelijke verzorging bepalen en het is de overheid die de voorwaarden schept opdat deze verzorging ook daadwerkelijk kan plaats vinden.

■ Reflectie is hoofdzaak

In vredetijd heeft deze functionele integratie - overigens niet altijd zonder slag of stoot - op de meeste kazernes en bases redelijk gestalte gekregen. Wanneer de omstandigheden zich duidelijk wijzigen (bijv. bij VN-uitzendingen) dan is het niet denkbeeldig dat dat 'gast'element, die 'vrijplaats'positie van de geestelijk verzorger wat in het gedrang komt. Ernstige conflicten tussen de geestelijke verzorging en de militaire organisatie hebben zich, bij mijn weten, nog niet voorgedaan, maar er bereik(t)en mij toch ook serieuze signalen waar men niet zomaar aan voorbij kan en mag gaan.

Wat bijvoorbeeld te denken van een commandant die de mening is toegedaan dat geestelijke verzorgers, bij bepaalde onderdelen, over zeker fysieke vermogens dienen te beschikken? Of dat een commandant geestelijke verzorgers, onder bepaalde omstandigheden, werkzaamheden zou kunnen opdragen wanneer ze in zijn ogen toch niets te doen hebben?

Merkwaardige gedachten waar ik, al is het kort, even op in wil gaan. Geestelijk verzorgers staan te boek (volgens internationale verdragen) als non-combattant, dragen geen wapens en behoeven alleen daarom al niet over ook maar enige schietvaardigheid te beschikken. Conditie of geen conditie, mannen of vrouwen, aan geestelijk verzorgers behoren niet de fysieke eisen te worden gesteld over een dusdanige turbo te beschikken dat ze de zwaarste patrouilles zouden kunnen lopen, eenvoudigweg omdat het hun taak niet is. De geestelijk verzorger is er niet voor de actie, maar voor de reflectie.

■ Veiligheidseisen de grens

Betekent bijzondere omstandigheden dan niet dat er ook van geestelijk verzorgers geen bepaalde zaken zouden kunnen worden gevraagd die buiten hun eigenlijke functionaliteiten vallen?

Dat dunkt mij wel. Daar waar het gaat om

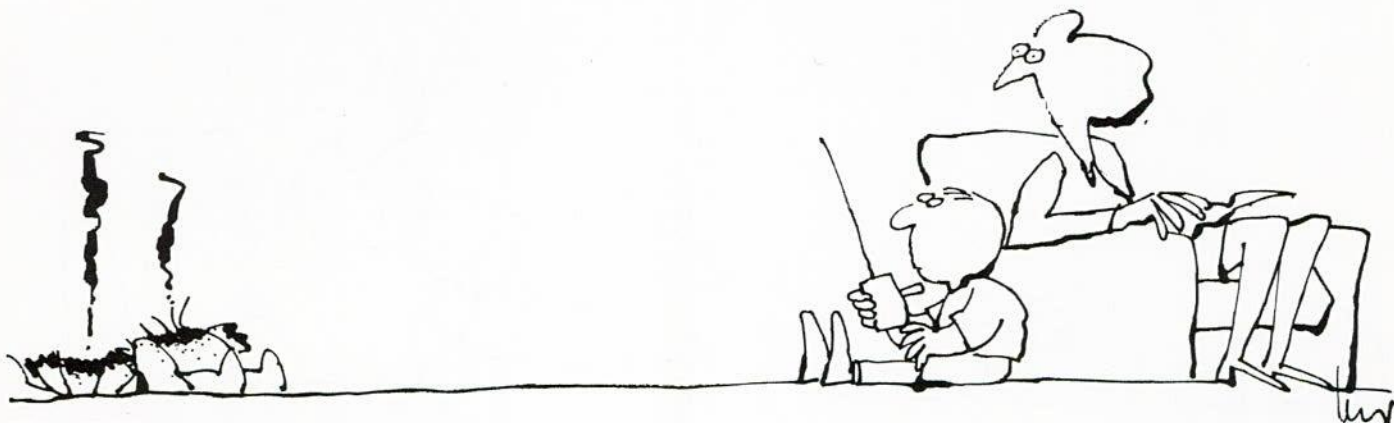
de *veiligheid*, van de betreffende geestelijk verzorger persoonlijk of die van de eenheid waarbij hij is ingedeeld in z'n totaliteit, kan zeker ook van de geestelijk verzorger het een en ander gevraagd worden. Ik denk in dit verband aan het beoefenen van de sloepenrol aan boord van een schip, aan oefeningen in het kader van brandveiligheid, aan het *kunnen* gebruiken van een gasmasker, enz. Maar daar ligt wel de grens! Het aangeven van die begrenzing is niet ingegeven uit onwil, maar uitsluitend opdat de geestelijke verzorging aan een *legitieme* opdracht van zijn zendende instantie heeft te voldoen en anderzijds de *noodzakelijke* ruimte nodig heeft om voor de krijgsmacht mens datgene te kunnen betekenen waarvoor hij er is.

Naarmate de omstandigheden benarder worden zal de behoefte aan praten, aan bezinning toenemen. Het getuigt juist van een verantwoordelijkheid van de overheid en de militaire leiding, in het bijzonder in die situaties, er zorg voor te dragen dat de geestelijk verzorger zijn opgedragen taak kan uitvoeren terwille van hen die uitgezonden worden: er zijn voor de broodnodige reflectie.

Wim Heij

* Voor dit artikel is, in niet geringe mate, gebruik gemaakt van het denk- en schrijfwerk van enkele oud-kollega's, in het bijzonder Harry Lips en Wil Gerards.

** Mannen zowel als vrouwen. Met nadruk wil ik hier stellen, dat waar in dit artikel sprake is van 'de raadsman' en 'hij', tevens is bedoeld 'de raadvrouw' en 'zij'. Hetzelfde geldt ook telkens waar in algemene zin wordt gesproken van mensen, militairen, deelnemers of cliënten.

CAMBODJA UITDAGING VOOR MARINIER UIT OUDEWATER

De Rode Khmer lijkt op geen enkele manier te willen meewerken aan vrede in en de wederopbouw van het vernietigde Cambodja. Toch doet de VN haar uiterste best om van haar schuldgevoel af te komen en Cambodja zo goed en zo kwaad als het kan op de been te helpen met de grootste en duurste operatie uit haar bestaan. Nederland heeft een groot aandeel in deze operatie. Eén van de 750 mariniers, die door Nederland op 13 juni voor zes maanden naar Cambodja zijn gestuurd, is René Tuithof (23) uit Oudewater, marinier der eerste klasse. Kort voor zijn vertrek had Sander Kuypers een gesprek met hem.

Cambodja is op dit moment het best te vergelijken met een groot mijnenveld. Een zwaar geteisterd Aziatisch land dat 20 jaar door de wereld aan haar lot werd overgelaten. René trekt zich echter weinig van alle politieke achtergronden aan. 'Het is de moeite waard om te gaan', laat hij weten. 'We helpen de bevolking. Voor die mensen gaan we. Er zijn veel onschuldige mensen, die we misschien een toekomst kunnen geven. Dat is de uitdaging voor ons.'

■ Twee locaties

Waar René precies naar toe gaat is nog niet bekend, omdat de Rode Khmer, bij nader inzien, geen medewerking wil verlenen aan de VN-vredesoperatie. Hij legt uit: 'Wij krijgen volgens het officiële draaiboek twee locaties toegewezen. Zo hebben we een basiskamp, waar we ons gereed kunnen maken voor de twee weken, die we in de jungle door zullen brengen. Daar gaan we vluchtelingen opvangen. In het basiskamp maken we stellingen en boogtenten.'

Hij vervolgt: 'De andere locatie is waarschijnlijk langs een spoorlijn. De hele vluchtelingenstroom komt als het goed is over deze spoorweg. We begeleiden die vluchtelingen naar de locatie waar zij zich kunnen gaan vestigen.'

De missie is bepaald niet vrij van gevaar. De situatie in het gebied waar de mariniers naar toe zijn gestuurd, is labiel. De Rode Khmer aldaar, heeft een sterke afkeer tegen de komst van de VN-troepen.

■ Risico's

René: 'Het is natuurlijk geen snoepreisje. Maar we hoeven het gevaar in principe niet op te zoeken. We hebben vier basiskampen in totaal. De mensen zouden uit hunzelf, uit vrije wil hun wapens inleveren. En als

Marinier René Tuithof, hier geflankeerd door zijn vriendin Angela Verwij, verblijft zes maanden in het geteisterde Cambodja, dat nog het meest lijkt op een uitgestrekt mijnenveld.

ze dat opeens niet meer willen, dan doen wij daar niks aan.'

Ook het grote risico om malaria te krijgen, zwakt hij iets af. Hoewel volgens Rob Overtoom, al jaren arts in Cambodja voor Artsen zonder Grenzen, iedereen binnen de kortste keren malaria zal krijgen. Wat er ook geslikt wordt om de ziekte tegen te gaan. Er zou niet aan te ontkomen zijn. 'We krijgen twee pillen. We slikken er één voor het vertrek en één op de dag van vertrek. Het is het allernieuwste tegengif voor malaria, pas een paar weken geleden ontwikkeld. Het moet erg goed zijn. Ik vertrouw er op. En ja, er blijft misschien een klein risico bestaan. Maar goed, dat hoort bij mijn vak.'

Wat andere ziektes betreft haalt de marinier zijn schouders op. 'Kijk, de eerste paar dagen ben je altijd aan de diarree. Dat is

gewoon gewenning. En goed, we zitten de eerste twee maanden op noodrantsoen. Waar het gewoon om gaat, is dat je goed blijft eten in de warmte. Zo bouw je veel weerstand op tegen de meeste ziektes.' Toch kan René niet ontkennen, dat zijn Aziatische reis enige gevaren met zich meebrengt. 'Een groot gevaar zijn de vele mijnen die daar liggen', erkent de marinier. 'We mogen alleen maar op de paden lopen.'

Als je met een truck rijdt met dertig man achterin, heb je wel eens de kans dat je op een mijn rijdt. Dat kan. Het is een zootje in dat land. Als er een paar slechte tussen zitten en er vallen schoten, dan weet ik niet hoe de regering daarop reageert. Maar het lijkt me dat we in zo'n geval worden terug getrokken.'

■ Bedenkingen

René heeft wel zijn bedenkingen tegen de huidige gang van zaken. 'Amerika', vertelt hij, 'wil na al die jaren de boel recht trekken. Ze zijn blij met onze hulp in deze enorme operatie. Maar misschien heeft Nederland te snel toegehaapt. Want het loopt allemaal nog niet op rolletjes. Er zitten nu Nederlandse mijnenruimers, die helemaal geen eer hebben

van hun werk. Ze geven cursussen aan Cambodjaanse soldaten, die op hun beurt de cursussen niet volgen omdat ze er te weinig geld voor zouden krijgen. Nou daar zit je dan zes maanden voor te zweten in een ver land, vol risico's. dat vreet aan je. Ook gelet op de zeer kleine toelage die je krijgt.'

Toch is René goed gemotiveerd. 'Ik doe het vooral voor de mensen in het land. Daar gaat het om. Je helpt die mensen. En dat maakt het zeker de moeite waard.'

Zijn partner Angela Verwij hoort de verhalen van René gelaten aan. 'Ik ben er natuurlijk niet blij mee dat hij gaat', laat zij weinig verrassend weten. 'Het is nu tenslotte geen oefening meer. Maar het moet, dus er is niet aan te ontkomen. Gelukkig worden er regelmatig familiedagen georganiseerd. Daar worden dan films vertoond uit Cambodja. Zo blijf ik toch nog redelijk betrokken. En we kunnen veel schrijven. 'Ach', zucht Angela, 'we komen er wel doorheen.'

Sander Kuypers

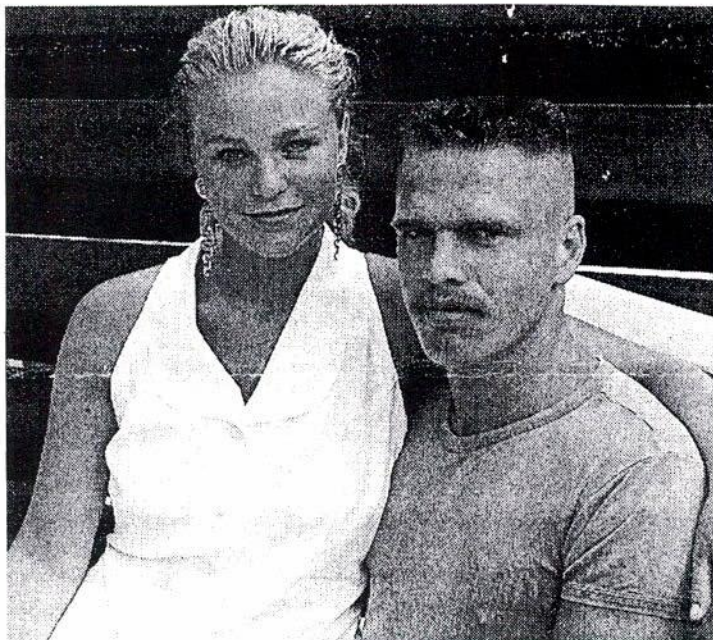

FOTO MARTIN DROOG

Ice-T en Sister Souljah onder vuur:

RAP EN ROER IN AMERIKA

Rapmuziek is al een aantal jaren een van de belangrijkste zorgenkinderen van de Amerikaanse conservatieven. Een aantal jaren geleden werd een platenwinkelier in Florida gearresteerd omdat hij een plaat van de Two Live Crew in de bakken had staan. Daarmee werden in de ogen van de autoriteiten van de staat Florida de zedelijkheidswetten overtreden.

Momenteel valt de rap ten prooi aan een censuurcampagne die in de laatste decennia haar gelijke niet kent. Ze richt zich met name op de platen en optredens van zwarte rapartiesten. Zij stellen onverholven en op extreme wijze het racistisch karakter van de Amerikaanse samenleving aan de kaak.

Rap is niet langer louter het pochen van zwarte kids over hun seksuele prestaties, zoals het geval was bij de Two Live Crew. Rap is een politieke factor van betekenis geworden. Rappers bereiken honderdduizenden zwarte en blanke jongeren met hun vaak politiek-extreme boodschappen. Dat is het Amerikaanse establishment duidelijk in het verkeerde keelgat geschoten.

■ L.A. riots

Wie op de hoogte was van de inhoud van teksten van rapartiesten als Ice-T, Public Enemy en Ice-Cube kon nauwelijks verrast zijn door de rellen in Los Angeles die volgden op de jury-uitspraak in de zaak Rodney King. De vrijspraak van drie agenten die buitensporig geweld gebruikten bij de arrestatie van de Afro-Amerikaan Rodney King werkte als een lont in een kruitvat. In de wijken Compton en South Central van de stad Los Angeles braken rellen uit die zich zelfs verplaatsten naar het sjeke Beverly Hills. Amerikaanse politici voelden zich genoodzaakt om stelling te nemen. Als onderdeel van hun campagnes werden de rappers aangepakt en medeverantwoordelijk gesteld voor de onrust. Bill Clinton attackeerde Sister Souljah. George Bush en Dan Quayle kozen Ice-T uit, die daarnaast nog aanvallen van de Amerikaanse politie te verduren kreeg.

■ Sister Souljah

De democraat Bill Clinton was de eerste presidentskandidaat die rapartiesten in de campagne introduceerde. Clinton had the Washington Post gelezen, waarin de 28-jarige Lisa Williamson alias Sister Souljah, werd geciteerd. Naar aanleiding van de rellen in Los Angeles zou zij gezegd hebben: 'Wanneer zwarte mensen iedere dag andere zwarte mensen vermoorden, waarom zou je dan niet eens een week blanken gaan vermoorden?' Clinton veroordeelde deze uitspraken en stelde ze gelijk aan de racistische boodschap die doorgaans door de Klu Klux Klan wordt verkondigd. Clinton's aanval op Sister Souljah had voornamelijk tot doel conservatieve democraten voor

zich te winnen.

Souljah verweerde zich. De Washington Post zou haar verkeerd geciteerd hebben. Wat ze feitelijk zei was: 'Als het doden van

mensen voor mensen alledaagse praktijk is geworden, heeft doden geen kleur meer. Als je je eigen broer of grootmoeder of een baby zou kunnen vermoorden, dan is het in de leefwereld van een ganglid niet bijzonder om een blanke te doden.' Verder noemde ze Clinton een versierder, een ontduiker van militaire dienst en een druggebruiker. Met dat laatste refereerde ze aan Clinton's bekentenis dat hij ooit in Engeland marihuana had gerookt. De moraal van Clinton's verhaal was dat de 'pot' hem slecht was gekomen. Bovendien was het allemaal niet zo erg, aldus Clinton, hij had wel marihuana gerookt, maar hij had niet geïnhaald...!

■ Shit ain't like that!

Clinton's uitspraken stonden vooral in het teken van de campagne voor de presidentsverkiezingen. Ze hadden nauwelijks iets vandoen met het zoeken naar een oplossing voor de misere situatie waarin een groot deel van de Amerikaanse zwarten nog steeds verkeert.

Dit wordt treffend beschreven in de tekst van het nummer 'Body Count' van de gelijknamige groep, geschreven door rapper Ice-T. Hij vraagt zich af, als hij naar de Cosby Show kijkt, hoe het zou zijn om te

SPORTS ★ ★ ★ ★ ★ FINAL

SAVE \$27

SISTER SOULJAH RAPS CLINTON

STORIES ON PAGES 4 & 5

NEWS

Rapper Ice-T schrappt 'Cop Killer' van album

LOS ANGELES (AFP/RTT) - De Amerikaanse rap-ster Ice-T zal het omstreden nummer 'Cop Killer' (smerismoordenaar) van zijn die het album op de markt brengt is bedreigd.

Ice-T kwam met deze mededeling na weken van protest van conservatieve groepen en politieverenigingen tegen de platenmaatschappij. Vice-president Dan Quayle steunde de protesten en noemde de plaat "obscene".

Ice-T zei gisteren tijdens een persconferentie tot zijn besluit te zijn gekomen nadat de leiding van Warner Brother Records, een dochtermaatschappij van de mediagroep Time Warner Inc, met de dood en het vermoeden van politiemensen hem in het nummer niet betoefde om wie dan ook aan te zetten aan de woede van de zwarte jongeren in de binnensteden over geweldadig optreden overtuigde. 'Het is niet de

ner Bros, het is mijn strijd', aldus de rap-zanger.

Spiedig

In het nummer 'Cop Killer' zingt de zwarte rapper 'Dit gezeik heeft nu genoeg geduurd/ Ik heb m'n geklappen afgezaagd/ Ik heb m'n punt te schieten/ Ik sta op 't sen uit de weg ruimen'.

Time Warner liet in een verklaring weten alle muziekwinkels te zullen vragen tegen volledige vergoeding alle onverkochte platen, cassetten en cd's onmiddellijk te retourneren. Een nieuwe versie van 'Cop Killer' zal dan wel verschijnen.

Texas Police Pursue 'Cop Killer' Ala. Gov., Houston Council Also Protest

Council and the L.A. County Board of Supervisors were considering similar resolutions.

Texas police officers from across the state are planning a demonstration next month at a Time Warner shareholders meeting in Los Angeles to "educate" them about "Cop Killer" which includes lines like "I'm 'bout to bust some cops off/I'm 'bout to bust some cops off... Die, die, pig, die!"

"We'll bring the demonstration to educate the shareholders to call on corporate morality at Time Warner," said Ron DeLord, president of the Austin-based Combined Law Enforcement Assns. of Texas (CLEAT). "If they fail to act by July 16, we'll boycott them."

Police associations began gathering support for the trip to California after a June 11 press conference in here that included officers from I

This story was prepared by Charlene Orr in Dallas, Thom Duffy in New York, and Susan Nunziata in New York, and Chris Morris in Los Angeles.

DALLAS—The heat was turned up last week on Ice-T's group Body Count as elected officials across the country joined the protest of Texas police officers (Billboard, June 20) against the song "Cop Killer" on the group's self-titled Sire/Warner Bros. album.

Alabama Gov. Guy Hunt on June 16 called on record-store owners in his state to stop selling the rock-rap album, and at least two major retail chain operators, Trans World and Super Club, pulled the title from all of their stores nationwide.

On June 17, the Houston City Council condemned the album, and at press time, both the Los Angeles City

Waldenbooks Cuts Down Video

BY PAUL VERNA

NEW YORK—In a move reflecting turmoil among book merchants' commitment to video, the Waldenbooks recently as last year of its 1,200

ICE-T

leven in de wereld van de familie Cosby. Waar de politie je kat uit de boom komt halen. Waar de belangrijkste doodsoorzaak ouderdom is en niet moord, zoals in South Central.

Ice-T's commentaar op de Cosby-wereld luidt: 'Shit ant't like that! It's real fucked up!' 'Vorige week', aldus de L.A. rapper 'werden zeven-en-dertig kids vermoord in een gang-oorlog in mijn achtertuin. Ik leef in zwarte regen. Horen jullie de geweren niet. Jullie domme, klote politici.'

De reactie van het overgrote deel van de Amerikaanse politiek is veelzeggend. De ellende waar rappers op wijzen wordt niet aangepakt. In plaats daarvan wordt de extreme wijze waarop rappers hun ongenoe-gen kenbaar maken aangegrepen om hen de mond te snoeren.

■ Motherfucking Ice-T

Rappers bedienen zich van een taalgebruik dat de gemiddelde Amerikaan, en ook de gemiddelde Nederlander, vrij snel in de gordijnen jaagt. Tijdens de beluistering van de CD van *Body Count* vliegen de 'dicks', 'pussies', 'bitches', 'motherfuckers' en 'cocksuckers' je om de oren. Rapteksten zijn niet alleen qua inhoud een uiting van verzet, of misschien wel oorlog, tegen de bestaande verhoudingen. Ook qua woordgebruik zijn rapteksten tegendraads.

In Amerika is intimidatie door de politie dagelijkse werkelijkheid voor zwarten. In een stad als New York kom je op vrijwel iedere straathoek, meestal zwarte, bedelaar tegen.

Tegelijkertijd is het op de Amerikaanse televisie niet toegestaan om het woord 'fuck' uit te spreken. Als je je wil afzetten tegen de bestaande orde is het gebruik van schutwoorden in ieder geval effectief. In het woordgebruik van de meeste rappers worden woorden als 'bitch' en 'motherfucker' nauwelijks nog als scheldwoorden beschouwd. De voorman van *Body Count* kondigt zich zelf dan ook als volgt aan: 'My name is motherfucking Ice-T'.

■ Cop Killer

Ice-T heeft inmiddels zijn portie ook gehad. George Bush, Dan Quail en de Amerikaanse politie hebben zich uitermate gestoord aan de tekst van *Body Count*'s nummer *Cop Killer*, dat geschreven is door Ice-T. Het gaat over een zwarte die genoeg heeft van de terreur van de Amerikaanse politie en op pad gaat met een masker voor het gezicht en een geweer met afgezaagde loop om politieagenten af te knallen ('I am 'bout to dust some cops off'). *Cop Killer* is een uiting van Ice-T's frustratie over de Amerikaanse politie. Eind juni gaf hij, tijdens het New Music Seminar in New York, tekst en uitleg.

Hij zegt niets tegen de politie op zich te hebben. 'Wanneer de Amerikaanse politie zou doen wat ze zouden moeten doen, dan was ik zelf bij de politie. Wij hebben de politie alle macht gegeven. Wanneer een politie-agent een misdaad begaat, wordt hij beschermd door de politie zelf. Dat is de ultieme misdaad. Wanneer ze een tiener arresteren voor het roken van dope en zelf thuis dope gaan roken, dat gaat mijn bevattingsvermogen te buiten. Ik snap niet dat we een groep zoveel macht kunnen geven. We kunnen het niet toestaan dat iemand een ander uitbuit. Een politie-agent mag niet zo maar op iemand aflopen en hem laten voelen dat hij zo machtig is dat

je precies doet wat hij wil. Who the fuck are the police? Ze zijn niets anders dan een publieke dienst, een publieke instelling, net als de brandweer, als de postbode.'

Ice-T geeft aan dat datgene wat hij op de CD '*Body Count*' zingt op zich helemaal niet nieuw is. Het komt voor in films, het staat in boeken geschreven en komt voor in strips. 'Wat gebeurd is, is dat een zwarte rockband het gezegd heeft. Iemand heeft het gehoord en is zich dood geschrokken en dat moet ook.'

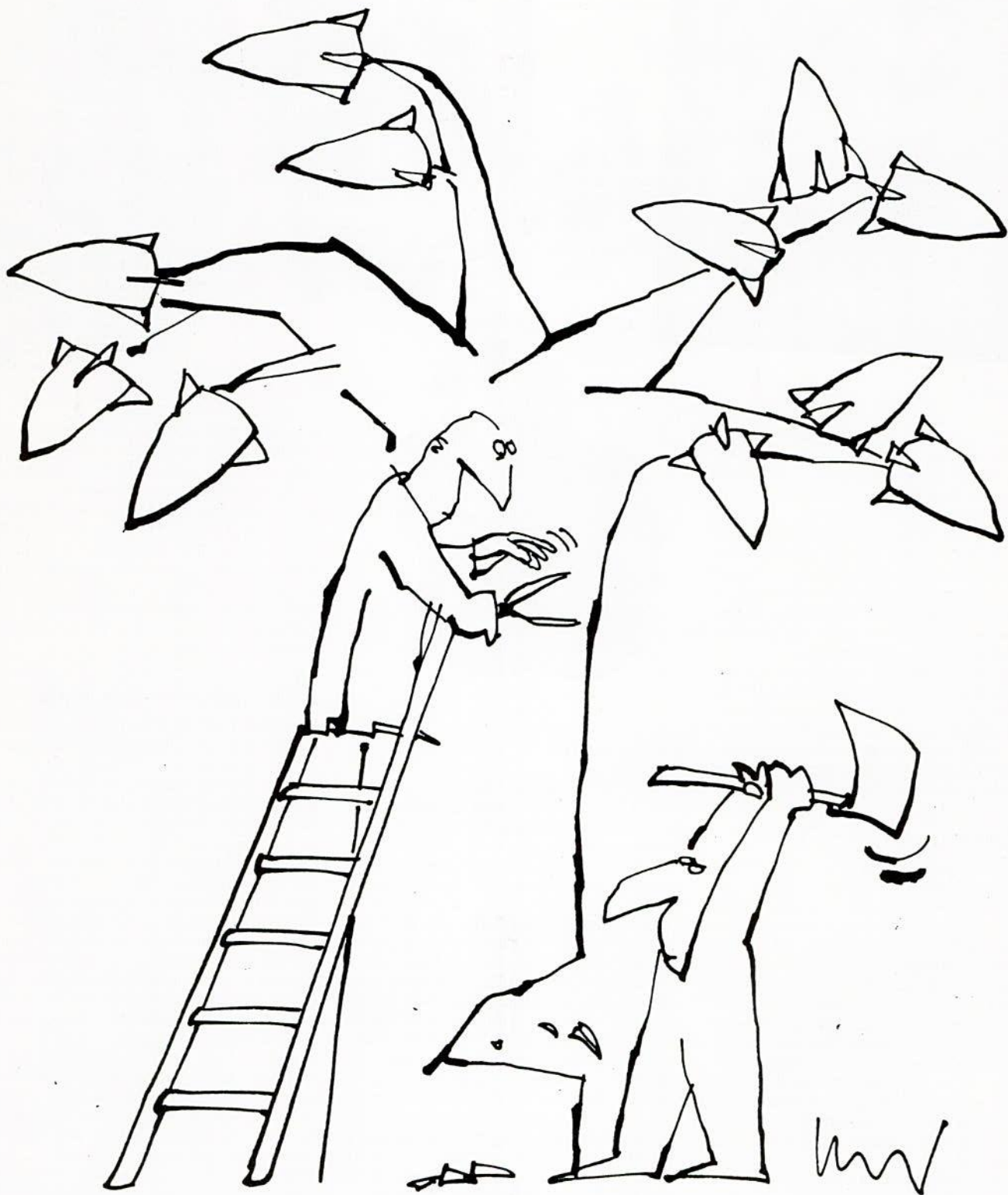
■ The police strikes back

Inmiddels heeft de Amerikaanse politie niet stil gezeten. Men heeft een lobby opgezet om platenwinkels te bewegen de CD van *Body Count* te boycotten. Enkele platenwinkelketens hebben aan de boycot-oproep gehoor gegeven. Verder heeft de politie aangekondigd dat bij de eerste moord op een politie-agent de platenfirma van Ice-T, Warner Music (onderdeel van media-gigant Time Warner), een proces zal worden aangedaan met als aanklacht oproep tot moord. Naar verluidt zijn bij Time Warner inmiddels al serieuze bedreigingen binnen gekomen, terwijl ook Ice-T zelf bedreigd is. Het is niet na te gaan of de politie de hand had in deze bedreigingen. Overigens, wie zou dat moeten nagaan?

Warner Music heeft inmiddels in overleg met Ice-T en zijn groep *Body Count* besloten het nummer '*Cop Killer*' van de nieuw te persen CD's te verwijderen. Ice-T wil het nummer nu in eigen beheer uitbrengen en bij zijn optredens gaan uitdelen.

Overigens blijven er genoeg sterke raps over na verwijdering van '*Cop Killer*'. '*The Winner Loses*' is één van de sterkste anti-drugsongs ooit gemaakt, terwijl '*Momma's gotta die tonight*' een aanklacht is tegen racisme van zwarten naar blanken. *Body Count* is een snoeiharde plaat, waar hardrockgitaren en raptirades elkaar perfect aanvullen: 'Them fuckin' niggas know how to play rockguitars'.

Paul Rutten

TEKENING LEN MUNNIK

CLAUDIO CHIAPUCCI

Smaakmaker Tour de France 1992

De Italiaan Claudio Chiapucci was zonder enige twijfel de meest populaire renner van het peloton in de dit jaar verreden Ronde van Frankrijk. Chiapucci dankte die populariteit niet zozeer aan zijn beminnelijke uitstraling, zijn bolletjes-trui of zijn alom aanwezige moeder, maar met name aan zijn aanvallende manier van fietsen. Chiapucci was, van de start in San Sebastiaan tot aan de finish in Parijs, de grote smaakmaker van deze Tour.

Niet alleen zorgde deze kleine Italiaanse coureur voor een boeiende Ronde van Frankrijk 1992, maar zou hij, met zijn altijd voor de aanval kiezen, het professionele wielrennen weleens een nog veel grotere dienst bewezen kunnen hebben. Namelijk dat het weer toekomst heeft.

■ Voorzichtigheid

Het op de been houden van een professionele wielploeg kost kapitalen. Geldschietters zijn daar alleen nog maar toe bereid wanneer deze investeringen zichzelf terugverdienen. In toenemende mate zijn het de kopmannen - zeker bij een wielerevenement als de Tour de France - die daar zorg voor moeten dragen. Natuurlijk staat die kopman niet alleen voor die klus. Er is een ploeg, er zijn mecaniciens, verzorgers, artsen, enz. maar uiteindelijk draait het allemaal om de kopman. Zakt de kopman op het beslissende moment door het ijs dan zijn de inspanningen van de ploegleden voor Jan-met-de-korte-achternaam geweest, hebben de mecaniciens, verzorgers en wat er allemaal aan te pas komt, voor niets gewerkt, en kunnen de sponsors naar hun centen fluiten. Door deze gang van zaken is er bij het professionele wielrennen

een steeds grotere druk op de schouders van de kopmannen komen te liggen. Wat men de laatste jaren in toenemende mate heeft kunnen waarnemen is dat de vedetten - ondanks hun gigantische jaarsalarissen - steeds voorzichtiger zijn gaan rijden. Zo voorzichtig, dat het er soms veel van weg heeft dat een nederlaag vermijden belangrijker is dan voor de overwinning gaan. 'Geen risico lopen en vooral anderen zich laten inspannen' leek het parool binnen het peloton te zijn geworden.

■ Strijdlust

Deze, de kopmannen op bijna sluipende wijze aangewreven, manier van fietsen botst met het karakter van Chiapucci. Waar hij ook fietst, van een rondje 'rond de kerk' tot de Giro of de Tour, aan meedrijden heeft hij een broertje dood. Zo ook in deze Tour. Of het nu een vlakke etappe was of bergopwaarts, aan het begin of het einde van de Ronde, Chiapucci borrelde over van strijdlust en bleef aanvallen met als absoluut hoogtepunt de dertiende etappe naar het Italiaanse Sestrières. Iedere wielerman die nog twijfels had over Chiapucci's manier van fietsen heeft zich na die gedenkwaardige etappe gewonnen

FOTO WIM HEIJ

'Mijn grootste vrienden zijn mijn benen. Als je wilt heb je vrienden. Zo niet, dan ben je alleen.'

Maurizio Fondriest

moeten geven. In de zwaarste bergetappe van deze Tour liet Chiapucci reeds na dertig kilometer het peloton zijn rug zien en ging er vandoor. Maar liefst 220 lange en zware kilometers, over ettelijke cols, doorstond de Italiaan in z'n eentje om tenslotte als 'een held' op eigen bodem te zegevieren. Deze ongeëvenaarde solo maakte op een ieder grote indruk en kenners oordeelden zelfs dat Chiapucci met deze etappe 'de Tour van 1992 een monument had geschonken'.

Met zijn indrukwekkende vertoning naar Sestrières wist Chiapucci evenwel nog niet eens twee minuten van zijn achterstand op Indurain in te lopen. Toch zorgde hij met zijn wijze van rijden niet alleen dat de Tour van 1992 boeiend bleef tot aan het laatste moment, maar stak hij vooral de vedetten van de voorzichtigheid een ongelooflijke stok tussen de spaken. Miguel Indurain won, Gianni Bugno verloor, maar Claudio Chiapucci maakte de Tour de France van 1992.

Maar wat nog belangrijker was, was het feit dat Chiapucci de strijd durfde aan te gaan met de voorzichtigheid en daarmee het professionele wielrennen de grootste dienst bewees en wellicht toch nog weer enige toekomst.

Wim Heij

FOTO SIB VDI LAAN

WHERE ANGELS FEAR TO TREAD

Debuutroman van E.M. Forster verfilmd

De Britse schrijver E.M. Forster, die over de hele wereld beroemd werd met 'A room with a view', dankzij de schitterende verfilming van James Ivory, debuteerde al op 26-jarige leeftijd met een boek dat duidelijk een voorloper was van al z'n volgende beschouwingen over de Engelse society en haar wurgende beperkingen. In 'Where angels fear to tread' schetste hij voor het eerst haarscherp de tegenstellingen tussen het welgestelde, maar door conventies beheerste Engeland van rond de eeuwwisseling, en het vrije zonnige Italië dat sommigen van deze bleke eilandbewoners na één bezoek voor altijd betoverde, maar waar anderen zo van schrokken dat ze er krampachtig hun ogen voor sloten. Forster zelf hoorde tot de eerste categorie, dat mag duidelijk zijn...

De film die Charles Sturridge maakte naar het boek begint in Engeland. De aristocratische Lilia, weduwe geworden na een saai huwelijk van twaalf jaar en moeder van een schuw dochttertje, gaat met haar jeugdige chaperonne naar Italië. Ze is dolgelukkig dat ze haar schoonfamilie, die haar nooit heeft geaccepteerd, achter zich kan laten. Enkele maanden later schrijft de chaperonne een brief naar de familie van Lilia in Engeland: Lilia wil gaan trouwen met een jonge Italiaan. De ongetrouwde, verzuurde zuster van Lilia's overleden echtgenoot raakt van dat bericht totaal ontdaan. Lilia's schoonmoeder neemt onmiddellijk maatregelen: natuurlijk mag een dergelijke frivole verbintenis tot geen enkele prijs plaatsvinden. Ze zendt haar jongere zoon naar Italië om zijn schoonzuster te bepraten. Maar als de jongeman arriveert blijkt al snel dat hij te laat is gekomen: Lilia voorzag wat er komen ging en is hals over kop met haar beeldschone, veel jongere

aanbidder getrouwd. De Engelse jongeman raakt bij dat eerste bezoek echter al een tikje brooddronken van de sfeer in Italië: hij ziet hoe gelukkig zijn mooie schoonzus is en al is haar bruidegom 'maar' de zoon van een plaatselijke tandarts, hij begrijpt haar keus toch wel.

Voor Lilia verlopen de zaken echter minder rooskleurig. Als de eerste roes van het huwelijk voorbij is, merkt ze dat ook een Italiaanse man zo zijn schaduwkanten heeft: Gino mag dan mooi zijn en jong, hij is ook een macho die door zijn vrienden wordt opgestoot om zijn vrouw binnenshuis te houden. In feite is Lilia van de regen in de drup geraakt, want als het aan Gino ligt, heeft ze nog minder vrijheid dan in Engeland. Ze schikt zich gedeeltelijk naar zijn wensen, en wordt zelfs katholiek. Maar bij de geboorte van haar zoontje sterft ze.

De familie in Engeland besluit aanvanke-

lijk om het bestaan van de baby voor Lilia's dochttertje geheim te houden, maar dat lukt niet. Dan grijpt schoonmama opnieuw in: ze stuurt haar zoon, nu met haar ongetrouwde dochter, weer naar Italië. Want het spreekt vanzelf dat een kind van een Engelse adellijke moeder in Engeland moet worden opgevoed. De chaperonne echter reist op eigen gelegenheid ook naar Italië, zij het met heel andere bedoelingen. Zij is de eerste die Gino en zijn kind bezoekt. Als ze getuige is van de liefdevolle manier waarop de mooie jonge vader met dat adembenemende blote cherubijntje omgaat, gaat ze volledig overstag: ze wordt verliefd op Gino. Ook de zwager van Lilia heeft zo zijn twijfels over de opdracht die zijn moeder hem heeft meegegeven. Maar zijn zus is vastbesloten. Zij besluit om het kind eenvoudig uit het huis van zijn vader te ontvoeren.

Vanaf dat moment raakt het verhaal in een dramatische stroomversnelling waar uiteindelijk de baby het slachtoffer van wordt. Als je de baby beschouwt als degene die de kloof had moeten overbruggen tussen Engeland en Italië, c.q. tussen bekrompenheid en ruimdenkendheid, dan wordt duidelijk dat Forster daar niet in geloofde, zoals ook uit zijn latere verhalen zal blijken.

De film van Sturridge is met dezelfde zorgvuldigheid gemaakt waar James Ivory zo in uitblonk. Ook voor de rollen koos hij trefzeker precies de juiste types. Helena Bonham Carter kan in een dergelijk verhaal bijna niet ontbreken: de ster uit 'A room with a view' speelt in deze film de rol van de chaperonne die haar eigen gevoelens weliswaar onder ogen ziet, maar er de consequenties niet uit durft te trekken. Voor de rol van Lilia werd Helen Mirren aangetrokken. Als actrice werd ze nooit echt beroemd, maar ze heeft in tal van grote films toch cruciale rollen gespeeld. De Australische Judy Davis, een van mijn persoonlijke favorieten, speelt de gefrustreerde zus, maar zij had ongetwijfeld met veel verve de rol van Lilia kunnen spelen, als je denkt aan de manier waarop zij in

Impromptu iemand als George Sand gestalte gaf. Rupert Graves is op en top de nutteloze, gesoigneerde Brit die hij moet zijn. Als tegenwicht voor het Amerikaanse werk is 'Where angels fear to tread' een verademing, die zijn weg naar het publiek zeker zal vinden. De muziek werd geschreven door een vrouw, Rachel Portman. Dat is uitzonderlijk genoeg om even te vermelden. Het boek is onder de titel 'Waar engelen niet durven gaan' verschenen bij Contact, in een nieuwe vertaling van Bas Heijne.

Leonore van Opzeeland

V.l.n.r. Rupert Graves, Helen Mirren, Giovanni Gridelli en Helena Bonham Carter in 'Where angels fear to tread'

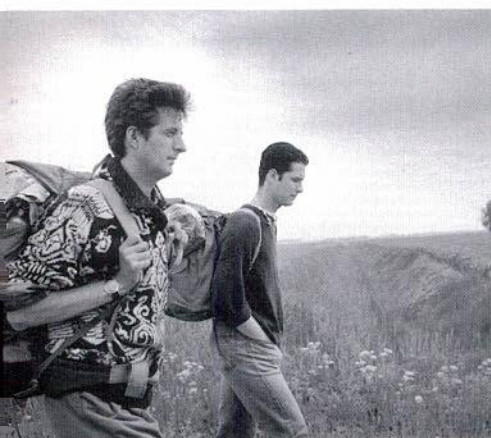

FILM IN 'T KORT

BOVEN DE BERGEN

Cineaste Digna Sinke maakt serieuze films waar een heleboel denkwerk aan te pas is gekomen. Dat vergt ze ook van haar publiek. Wie een vrolijk avondje uit zoekt, kan dus beter iets anders kiezen. In *Boven de Bergen* voert Sinke zes mensen ten tonele die ze gezamenlijk een confronterende voettocht laat maken. Noem het maar een psychologische 'road-movie', want tussen startpunt A en eindpunt Z hebben alle deelnemers het nodige over elkaar maar vooral over zichzelf geleerd.

Een zangeres die tijdens een uitvoering op eens geen noot meer kan uitbrengen, een puber die een hevige bewondering voor een sociaal werker koestert, een jong stel dat

Esgo Heil en Eric Corton in 'Boven de bergen'

voortdurend ruzie heeft, de sociaal werker wiens vrouw er al snel de brui aan geeft, en die zelf als een onverbeterlijke egoïst door de mand valt. Uiteindelijk blijven de twee die ogenschijnlijk de meest labiele deelnemers aan de tocht leken, samen over om letterlijk en figuurlijk de top te beklimmen: de reis was gestart in Groningen en krijgt zijn beslag in Zuid-Limburg. Mooie rollen van nieuwkomer Eric Corton als de weerbarstige puber, en van Johan Leysen als egoïst. Catherine ten Bruggencate loopt als de geblokkeerde zangeres wat erg broeierig door het beeld. Al met al geen must, toch wel de moeite waard.

AFRAID OF THE DARK

Nog meer psychologie komt er kijken bij de thriller *Afraid of the Dark* van regisseur Mark Peploe, die eerder naam maakte als scenarist, van o.a. beroemde films als 'The Last Emperor' en 'The Sheltering Sky'. 'Ik wilde meer maken dan alleen een thriller',

legt Peploe uit. 'Mijn film gaat over angst, maar ik wilde aantonen waar angst vandaan kan komen en 'hoe sommige mensen ermee omgaan.' Hoofdpersoon is een elfjarige jongen, die met zijn ouders in een rustige buitenwijk van Londen woont. Zijn moeder, die blind is, geeft les op een blindeninstituut, zijn vader is inspecteur van politie. Dan wordt de buurt opgeschrikt doordat er een aantal blinden vrouwen door een man met een scheermes wordt aangevallen en toegetakeld. Pas halverwe-

Ben Keyworth (l) en Paul McGann in 'Afraid of the dark'

ge de film wordt duidelijk dat de kleine jongen zelf degene is die bezig is blind te worden en dat hij al zijn angsten projecteert op de mensen in zijn onmiddellijke omgeving. Dan heeft hij al wel een paar onherstelbare dingen gedaan. De film is knap van opbouw en intrigerend genoeg om de aandacht tot het eind toe vast te houden. Het enige dat stoort is het feit dat de twee liefhebbende ouders kennelijk totaal niet in de gaten hebben dat er mentaal iets helemaal fout zit bij hun kleine hartelap ... Francaise Fanny Ardant speelt de moeder, Brit James Fox is de vader.

THUNDERHEART

Michael Apted maakte met *Thunderheart*, in navolging van Kevin Costner, een film over de situatie van de Indianen in Amerika, vanuit het standpunt van die oorspronkelijke bewoners. Hij pakte daartoe een episode in de jaren zeventig bij de kop, toen er in de reservaten een controverser bestond tussen de Indianen die daar woonden. De traditionalisten hielden vast aan hun eigen cultuur, de tegenpartij had vertrouwen in de Amerikaanse regering. Uit die strijd vloeiden geregeld moorden voort. In een van die moordzaken wordt de hulp ingeroepen van een FBI-agent de zelf Indiaans bloed heeft. Hij wordt de rechterhand van een agent die al langer werkzaam

Val Kilmer (l) en Graham Greene in 'Thunderheart'

is in het reservaat. Aanvankelijk neemt de nieuwkomer aan wat zijn ervaren superieur hem vertelt: dat het hier om een routineuze moord gaat in het kader van de bestaande verdeeldheid tussen twee partijen. Maar een Indiaanse politiemann (gespeeld door Graham Greene, dezelfde Indiaanse acteur die in 'Dances with wolves' zo'n prominente rol vervulde) doet een boekje open over de werkelijke situatie in het reservaat. Dan blijkt dat de moord een totaal andere achtergrond heeft ... *Thunderheart* is in de eerste plaats een policier, maar de film ontleent zijn meerwaarde aan het feit dat de Indiaanse zaak weer eerst de volle aandacht krijgt. Wat aan het licht komt is niks om vrolijk van te worden, maar dat zal niemand verbazen. Val Kilmer speelt de agent met Indiaans bloed, Sam Shepard is bijzonder onsympathiek als zijn malafide superieur.

FIVE GIRLS AND A ROPE

Uit China komt de even gruwelijke als adembenemende film *Five girls and a rope*, gemaakt door de jonge Taiwanese Yeh Hung-wei. Vijf goedlachse levenslustige en ijverige jonge meisjes besluiten om gezamenlijk een rituele zelfmoord te plegen, om op die manier te ontkomen aan het huwelijk. Waarom ze de dood verkiezen boven de echtelijke staat, wordt vervolgens uit de doeken gedaan in een reeks zeer sprekende voorbeelden. Het schoonzusje van een van hen wordt met haar jonge minnaar levend begraven, het zusje van de ander overlijdt tijdens een verschrikkelijke bevalling omdat de vroedvrouw liever gokt dat de baby

Scène uit 'Five girls and a rope'

een jongen wordt dan dat ze het leven van de moeder redt. De oma van weer een ander meisje uit het gezelschap krijgt op haar zeventigste verjaardag van haar trotse zoon een maaltijd aangeboden. Maar haar enige wens te mogen aanzitten aan de tafel bij de mannen die te harer ere feestvieren, wordt niet ingewilligd... Een vrouw in het traditionele China is minder dan een dier en voor zo'n leven passen de vijf tieners. Als ze vlak voor hun gezamenlijke daad, uitgedost in schitterende rode pakjes, nog een beetje snikken is dat niet uit angst, maar omdat ze in de hemel een aantal geliefde overledenen niet terug zullen zien. Vrouwen die ongetrouwd waren voor ze stierven, mogen de hemel namelijk niet in... Kan het symbolischer?

L.v.O.

BAAS BOVEN BAAS

Mijn hobby is wildwatervaren. Ik ben er niet echt goed in, en ik ga niet op de allermoeilijkste rivieren. Maar evengoed klinken de verhalen van mij en mijn vriendin (we zitten in een tweepersoons kano) ijse-lijk genoeg; stroomversnellingen, waterval- len, omslaan, gat in de boot, kop onder water, enzovoort.

We komen net terug van een tocht op de rivier de Tarn in Zuid-Frankrijk. De foto's zijn klaar en warempel, we zien er met onze zwemvesten en helmen net zo stoer uit als we ons toen voelden. Verder zijn er foto's van al onze waslijnen. Op iedere kampeerplek hebben we gefotografeerd hoe we steeds weer alles moesten drogen, tot en

met ons dagboek en ons Franse papiergeld.

Soms vraagt iemand wat nu eigenlijk precies het leuke is van wildwatervaren. En dan herinner ik me bijvoorbeeld een zaterdagochtend terwijl we onze kampeerspullen in de neus van de boot aan 't doen zijn. We horen stemmen en zien aan de andere kant van de rivier twee mensen in hun zondagse pak tegen de bergwand aan hangen, een man en een vrouw. Ze hebben ruzie, en het gaat erover wie z'n schuld het is dat ze daar nu hun goeie goed aan het verpesten zijn. Ja, dat was wel een van de leukste dingen van de reis.

Soms kom je langs oude kastelen, waar net een rondleiding aan de gang is. En dan hangen er trossen mensen uit de torenvensters naar je te kijken, terwijl je handig zwenkend en zuwaaiend door een stroomversnelling omlaag schiet. Of er is een strandje aan de rivier waar mensen zich zitten te vervelen. En dan kom jij om de bocht. En terwijl je van de waterval afloept, steek je nog even beleefd je hand op. Natuurlijk, je kan omslaan of je boot kan opengesneden worden door een rots, of je zit ineens onder de schrammen door een overhangende struik. Maar dat andere toeristenleven met excursies en pannekoeken en wie het bruinst is, dat is toch eigenlijk

maar suffig. Je kan zien dat de mensen die ons langs zien komen dat zelf ook vinden. Niemand zou met ons durven ruilen, maar iedereen is jaloers.

En nu de moraal van dit verhaal.

In Milau eindigt onze tocht. Van daar gaan we terug naar het punt waar we een week geleden onze auto hebben laten staan. We staan te liften bij een kruispunt buiten de stad, als er opeens vier enorme driehoekige vliegers aan de hemel verschijnen. Onder ieder van die vliegers hangt een mens. Ze zijn hoog in de lucht met elkaar aan het stoeien. We staan met open mond te kijken en vergeten te liften. Dan krijgt een van de vier er genoeg van en neemt een duik in de richting van de stad. We zien de vlieger de kerk en de grote brug passeren en de zons- ondergang tegemoet zeilen.

Ik denk dat ik ongeveer weet hoe iemand die aan zo'n vlieger hangt, denkt over gewone toeristen die kastelen bezoeken of aan strandjes zitten, of varen in een kano.

Tom Panha

GELIJKE KANSSEN

De een zegt, dat er in Zuid-Afrika veel verandert. Een ander zegt, dat er eigenlijk niets verandert. Ze hebben allebei gelijk. Het is waar: Zuid-Afrika is met vallen en opstaan op weg naar meer democratische verhoudingen. Alle Zuidafrikanen zullen gelijke politieke rechten krijgen. In die zin is de apartheid aan het verdwijnen.

Aan de andere kant is het ook waar: de zwarte meerderheid van de bevolking merkt in het dagelijks leven weinig van het einde van de apartheid. Want in sociaal-economisch opzicht hebben zij nog even hard te lijden van de apartheid. En wij kunnen ons, vanuit Nederland, nauwelijks voorstellen hoe dat leven er uit ziet.

Stel je voor, dat de inwoners van de grote steden in Nederland in krotten wonen. En dat ze geen stromend water en geen riole- ring hebben. Geen enkele inwoner van de Randstad heeft electriciteit. Dat is fantasie, want bij ons komen zulke toestanden niet voor. Nederland is een rijk land.

Zuid-Afrika is ook een rijk land. Er wonen 36 miljoen mensen, waarvan 75% zwarten en krap aan 14% blanken. De meeste blanken hebben het goed. De meeste zwarten zijn arm en hun levensomstandigheden zijn erbarmelijk. Dat is geen fantasie, maar werkelijkheid.

Maar hoe kun je een voor- stelling maken van miljoenen mensen die in krotten wonen? Wat zou het voor Nederland betekenen als we net zulke bezitsverhoudingen hadden als in Zuid-Afrika? Welk deel van de Nederlanders zou dan in krotten wonen? Hoeveel Nederlanders zouden honger lijden?

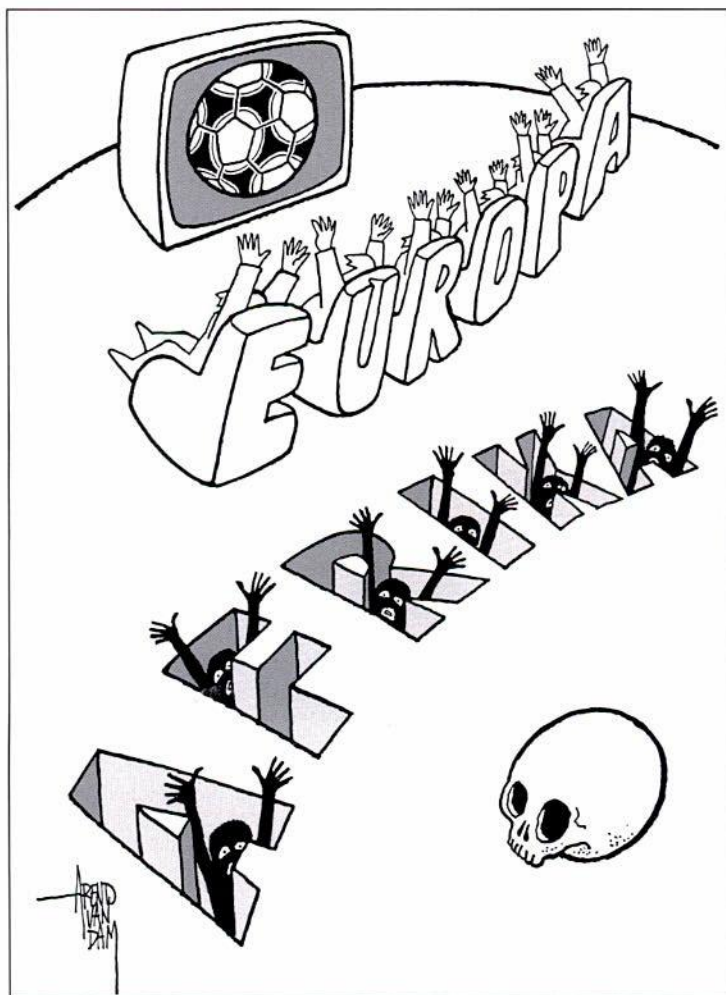
■ Te gek

Als Nederland net zo was als Zuid-Afrika, dan zag het er zo uit:

- 75% van de Nederlanders hebben geen stemrecht.
- De helft van de Nederlanders hebben geen electriciteit.
- De helft van de Nederlanders leeft beneden de armoede- grens.
- Bijna 6% heeft voedselhulp nodig, want 900.000 mensen lijden honger. Dat is de totale bevolking van Amsterdam en Utrecht.
- Het inkomen per hoofd daalt, van \$ 15920 dat de Nederlander nu heeft, tot \$ 2470. (Het Nederlandse inkomen is zes keer het gemid- delde Zuidafrikaanse inkomen.)
- De levensverwachting van de Nederlandse

man daalt van 74 jaar tot 58; de levensver- wachting van de Nederlandse vrouw daalt van 81 tot 65.

- 75% van het Nederlandse volk heeft slechts

- 39% van het totale inkomen.
- 5% van de Nederlandse bevolking bezit 88% van de bezittingen, huizen, fabrieken, boerde- rijen en aandelen.
- Voor gezondheidszorg voor de rijkste kwart van de Nederlandse bevolking wordt ruim

vier keer zo veel geld uitgegeven als voor 75% van het Nederlandse volk.

- 73% van alle Nederlanders is analfabeet.
 - 40% van alle Nederlandse kinderen van schoolgaande leeftijd krijgen geen onderwijs.
 - 20% van de Nederlandse mensen wonen in zelfopgetrokken krotten.
- Dat zijn alle mensen in de provincie Zuid- Holland of Utrecht; of alle inwoners van Rotterdam, Amsterdam, Groningen, Den Haag en de provincies Groningen en Friesland.
- De kleine minderheid van mensen in Nederland, die het goed hebben en die niet in krotten wonen, zijn blanke Nederlanders of blanke buitenlanders (zoals Duitsers, Belgen of Amerikanen).
 - De meerderheid van mensen in Nederland die arm zijn, niet naar school kunnen, geen elec- triciteit of rioleering hebben, zijn zwarte Nederlanders of gekleurde buitenlanders (zo- als Marokkanen of Turken).

■ Onvoorstelbaar

Zo zou Nederland er uitzien op de wijze van Zuid-Afrika.

Dat is onaanvaardbaar. De fatsoenlijke Nederlanders zouden zo'n grove ongelijk- heid niet accepteren. Alle Nederlanders hebben stemrecht. En de politieke partijen hebben betere leefomstandigheden afge- dwongen.

In Zuid-Afrika is die onge- gelijkheid nog steeds werke- lijkheid. De afschaffing van de apartheid moet daar ver- andering in brengen. Maar afschaffing van de apart- heidswetten brengt daarin geen verandering. Daarin komt evenmin verandering door een nieuwe grondwet. Een nieuwe grondwet regelt alleen de rechtvaardiger ver- deling van de politieke macht. En dat is op zichzelf heel belangrijk. Maar dat is niet genoeg.

Daarna moeten de mensen ook nog gelijke kansen en gelijke rechten krijgen. Er moet enorm veel veranderen, voordat er in Zuid-Afrika ook maar een begin gemaakt wordt met een rechtvaardige verdeling van de rijkdom- men, de kennis en de macht. Daar is bijzonder veel voor nodig.

■ Onaanvaardbaar

Natuurlijk zit Zuid-Afrika niet op onze hulp te wach- ten. Maar zeg niet dat Zuid- Afrika best zijn eigen boon- tjes kan doppen. Dat nieuwe Zuid-Afrika zal er best kom- men zonder ons. Maar het gaat beter mét onze hulp. Waar ze ook recht op heb- ben. Want de apartheid is een product van het Westen.

Zo is het in de grote wereld ook: de armoe- de is niet alleen een probleem van de ar- men. Want de bezitsverhoudingen in de wereld zijn mede een product van het Westen.

Karel Roskam

BERICHTEN

Vrijwilligersdag HIVOS, HOM en HVB

HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking), HOM (Humanistisch Overleg Mensenrechten) en HVB (Humanistisch Vredesberaad) gaan hun krachten bundelen om de humanistische beweging in Nederland nadrukkelijker te betrekken bij hun inspanningen op het terrein van ontwikkelingsproblematiek, mensenrechten, vrede en veiligheid. Deze thema's zijn immers sterk met elkaar verbonden.

Met het oog op het versterken van onderlinge samenwerking op plaatselijk niveau tussen humanisten en andere maatschappelijke groepen organiseren HIVOS, HOM en HVB gezamenlijk een vrijwilligersdag op zaterdag 17 oktober 1992. Deze dag sluit aan op het HIVOS-vrijwilligersweekend dat op 16 oktober start in het Coornherthuis in Zeist.

De drie organisaties zullen zich presenteren en lokaal opgepakte initiatieven komen voor het voetlicht. Zoals bijvoorbeeld een groep die een gemeentelijke projectkoppeling tot stand heeft gebracht met een partnerorganisatie van HIVOS. Of een groep die rondom de tentoonstelling 'BASTA!' een activiteit heeft georganiseerd.

Of humanisten die participeren in een wijkenoverleg om concreet de strijd aan te binden tegen racisme in de buurt.

Belangstellenden kunnen zich voor deze Vrijwilligersdag opgeven bij HIVOS. Meer informatie: HOM 030-318145, HIVOS 070-3636907, HVB 023-290764 of 03210-18934.

Ontmoetingsweekend

Homo-Lesbische Werkgroep

Humanistisch Verbond

Van 9 t/m 11 oktober a.s. vindt het 25e Ontmoetingsweekend plaats van de Homo-Lesbische Werkgroep. Het weekend wordt gehouden in Vormingscentrum 'Kapellerput' te Heeze bij Eindhoven.

Er zal een aanbod zijn van tal van workshops waaruit een keuze kan worden gemaakt. Naast deelname aan deze themadoe-groepen is er natuurlijk ook gelegenheid tot ontspanning.

Voor meer informatie en inschrijfformulier (incl. informatieboekje) kun je bellen of schrijven naar:

Humanistisch Verbond
T.a.v. de HLW
Postbus 114
3500 AC Utrecht
tel.: 030-318145

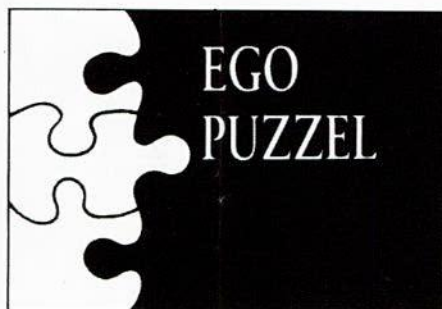
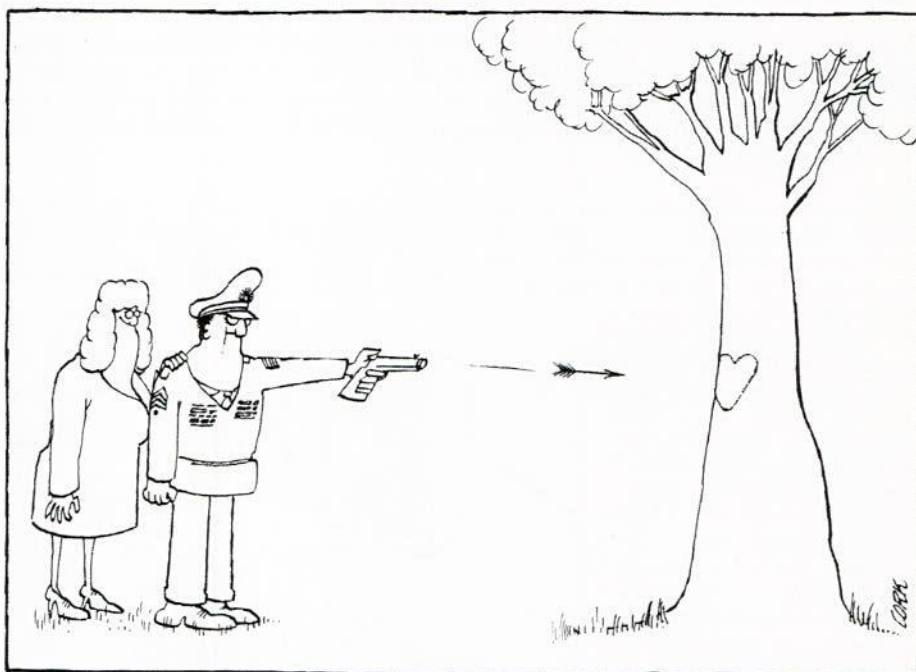
Mijmeren

Heeft u ook wel eens bij zo'n feestelijke bijeenkomst gestaan, waar je al lachen moet bij de gedachte wat er komen gaat.

Het draaiboekje ligt al klaar, de woorden al duizend keer gezegd. Het beste paard van stal, de kanjer van de compagnie, eigenlijk is er geen betere... en de partner wordt een struikje bloemen in de handen gedrukt, want zonder steun van de achterban bla bla...

En daar sta je dan... als toeschouwer op je eigen jubileum. Je weet dat het op het werk niet lekker loopt, het is niet meer wat het geweest is, zo'n onbestemd gevoel, je partner begrijpt geen snars van wat je doet, laat staan hoe, het heeft geen zin om uit te leggen. Je pakt nog een drankje en een hapje, en vraagt je af 'zal het bij mij ook zo gaan'?

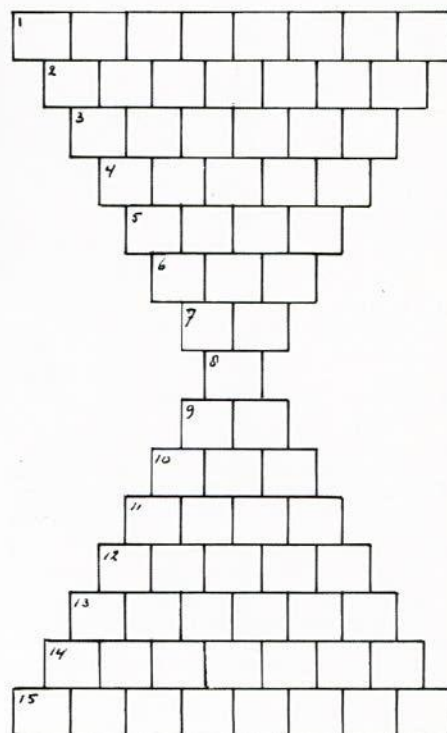
Daphne

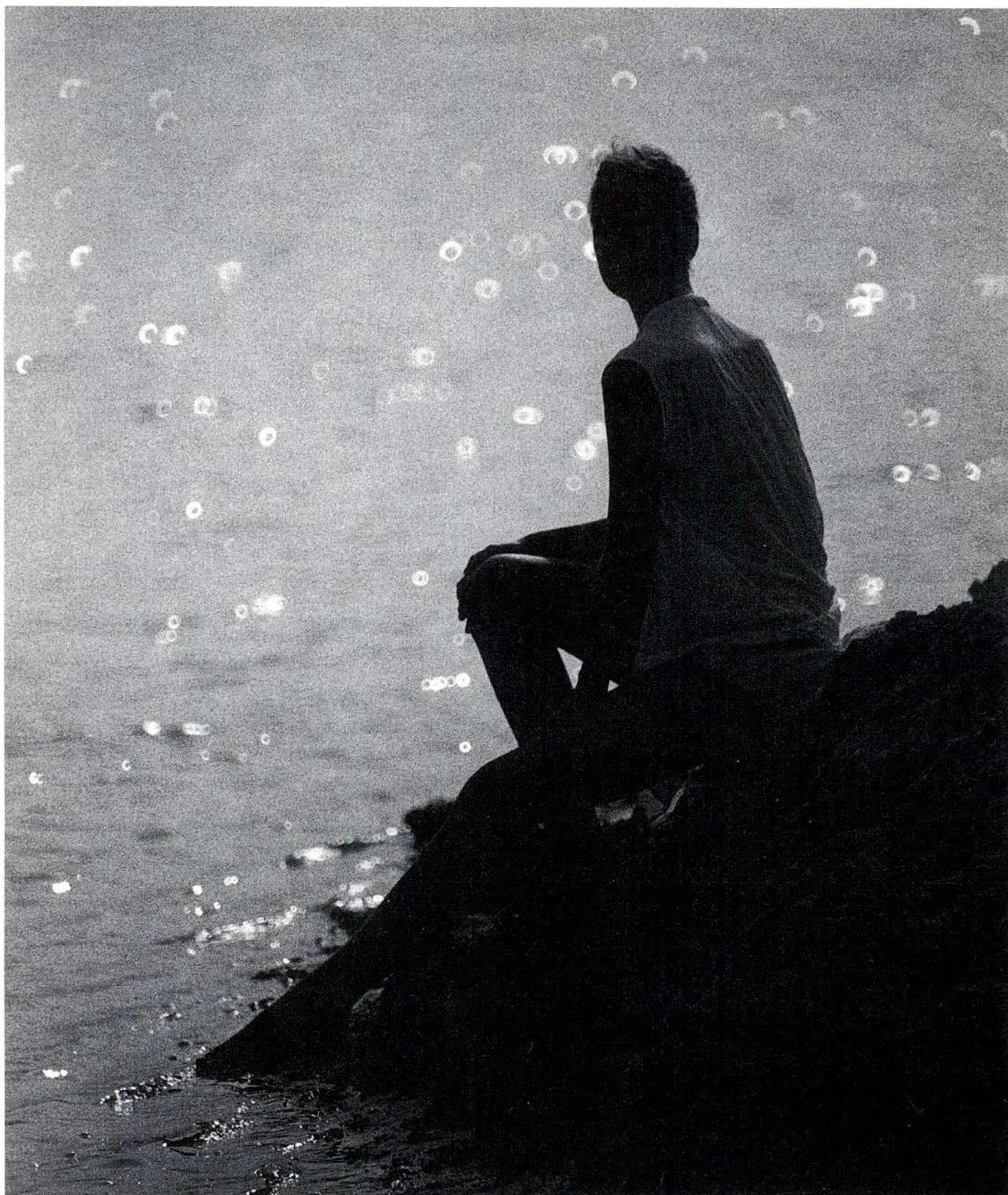

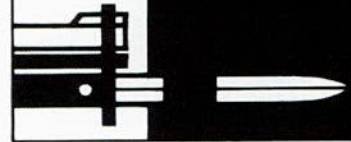
Zandloper

De oplossing van de vier beroepen die gevonden konden worden in de visitekaartjes in het vorige nummer luidt: inkoper, drogist, pedagoog en binnenschipper.

Hieronder weer eens een zandloper, waarvan elk woord bestaat uit dezelfde letters als het voorgaande, eerst min één en later plus één letter. De omschrijvingen luiden als volgt: 1-schimpen (8 letters), 2-opwinden (7), 3-kinderlijke bezigheid (6), 4-ivooren (5), 5-slim (4), 6-bier (3), 7-maat (2), 8-klinker (1), 9-bijwoord (2), 10-Europeaan (3), 11-volksgebruik (4), 12-meid (5), 13-schenker voor beschonkene (6), 14-getal (7), 15-aanwijzer (8).

Alweer enige jaren geleden stelden een aantal kolonels de minister van buitenlandse zaken voor om een militaire staatsgreep uit te voeren. Voorwaarde was wel dat hij, de heer Luns, vervolgens de leiding zou nemen van een dan te vormen regering. De overige plaatsen in dat kabinet zouden dan wel door hen worden ingevuld. De Tweede Kamer werd voorlopig naar huis gestuurd. Dat had Prins Bernhard ook al eens voorgesteld.

De reden was dat de sociaal-democraten zouden deelnemen aan een nieuw te vormen regering en dat zou een onaanvaardbaar risico met zich mee brengen. Volgens de kolonels was het defensiebeleid dat men kon verwachten uit de koker van socialistten onverantwoordelijk. Het rode gevaar lag meer dan ooit op de loer en dan moesten er geen stel onbenullen de touwtjes in handen hebben.

De heer Luns vond het geen haalbare kaart en weigerde medewerking, waardoor de kolonels teleurgesteld naar huis gingen. De minister hield de namen van deze militairen geheim, zodat ze geen schade voor hun carrière opliepen. De kolonels werden derhalve generaal, gingen met pensioen en leefden nog lang en gelukkig in hun stulpjes in Wassenaar en Aerdenhout.

De oud-bewindsman maakte een en ander bekend bij het verschijnen van zijn memoires. Hij stelde in de media dat hij hiermede een militaire staatsgreep had voorkomen op zijn geëigende komische wijze. Als je niet bij Adriaan van Dis wordt uitgenodigd moet je toch andere maatregelen nemen om de verkoop van je boek te stimuleren.

In Rotterdam gingen in juni de mariniers in de aanval. Hun doel was de aan drugs verslaafde jongeren, die zich concentreren bij

het NS-centraal station. Het argument van de mariniers voor deze actie was volgens een woordvoerder dat ze overlast ondervonden bij het in- en uitstappen van de trein. Ze kregen steun voor hun actie van mensen die in het algemeen vinden dat we de problemen in onze maatschappij harder moeten aanpakken. Daar komen door gaans geen menswaardige alternatieve oplossingen uit voort. Drugsverslaafden zijn geen criminelen, maar mensen die ziek zijn. Dat weet elk zinnig denkend individu, maar als groep willen de normen nogal eens vervagen.

Terecht stelde men daarom in de rubriek Terzijde, in het weekblad Vrij Nederland: 'Een staatsgreep in Nederland is net zo ondenkbaar als een zelfstandig optreden van onze mariniers.'

Cor Out

NIEUW TEKENWERK VAN WILLEM

De in Frankrijk wonende Nederlandse tekenaar Bernhard Holtrop (pseudoniem Willem) werd in ons land bekend door zijn bijdragen aan de Provo-beweging (tweede helft van de jaren zestig). Hij was de vaste tekenaar van het blad 'Provo' en leverde daarnaast behoorlijk wat tekeningen voor het cartoonblad van de Provo-beweging 'God, Nederland en Oranje'. Voor zijn tekenwerk voor dit laatste blad kreeg hij een proces aan de broek wegens majesteitsschennis. Willem werd veroordeeld en vertrok naar Parijs, waar hij sindsdien o.a. werkt(e) voor bladen als 'Charlie', 'Charlie-Hebdo', 'Hara-Kiri' en 'Le Canard'.

In de loop der jaren is hij zich, behalve met (messcherpe) politieke tekeningen, ook in toenemende mate gaan bezighouden met het maken van strips. Zo verschenen achtereenvolgens *Billy the Kid*, *De vrolijke zelfmoord*, *De lotgevallen van Piet Por*, *Storm over Batavia* en *Les Aventures du Prince Bernhard* (vanwege een dreigend proces verscheen er geen Nederlandse vertaling).

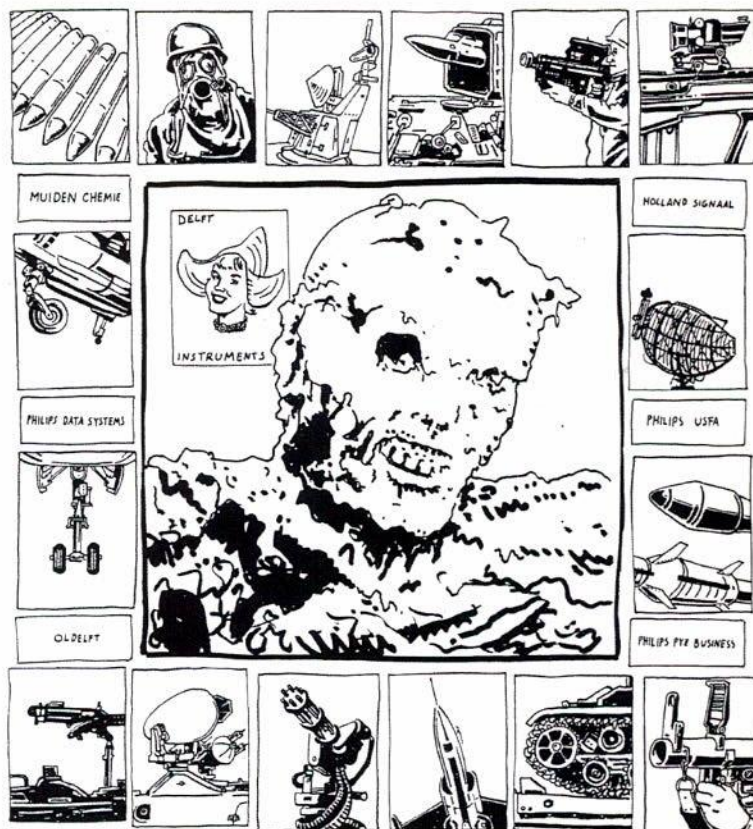
Van de hand van deze internationaal bekende tekenaar verscheen medio dit jaar een nieuwe bundel: *Euromania*. Nu het verenigd Europa steeds dichterbij komt heeft Willem gemeend zijn kijk op 'de Twaalf' ook te moeten geven. Het resultaat is een boek met twaalf harde hoofdstukken, samengesteld uit mishandelde en hertekende archiefbeelden waarin de tekenaar zijn weinig milde maar niet minder scherpzinnige visie geeft op de zeden en gewoonten van de diverse lidstaten, van de ruïnes van het Derde Rijk tot het Europa van Kohl en Mitterrand.

Over het ene land heeft de tekenaar meer te vertellen (of meent dat te moeten doen) dan over het andere. Zo worden Duitsland, Frankrijk en Engeland behandeld in resp. 20, 18 en 16 blz. terwijl Denemarken, Luxemburg en Ierland het welgeteld met 2 blz. moeten doen.

In de 8 voor Nederland gereserveerde blz. komen achtereenvolgens aan de orde: de oorlog in Indonesië, de gezapigheid van de vijftiger jaren, de roerige zestiger en zeventiger jaren (natuurlijk wordt ook Provo genoemd), de Lockheed-affaire met prins Bernhard, de komst van prins Claus en hoe het hem verging en de bijdrage van Nederlandse bedrijven aan de internationale wapenhandel (zie de hier afgedrukte prent).

Voor liefhebbers van de (harde) politieke tekening blijft ieder nieuw album van deze (meedogenloze) Willem iets om naar uit te kijken!

Willem: Euromania. Futuropolis, Parijs/De Harmonie, Amsterdam 1992. 128 blz. f 34,90. (WH)

Binnen één generatie is het levens-bedreigende milieuprobleem ontstaan. Bijna elke dag worden we er met de neus op gedrukt, in niet mis te verstane woorden.

'De mensheid is op sterven na dood. Ongebreidelde bevolkingsgroei en een steeds verdere aantasting van het leefmilieu hebben voor een onomkeerbare situatie gezorgd waarin de aarde nu al twee keer zoveel mensen moet voeden als ze feitelijk aankant.' (prof.dr. E. Adema)

We stevenen af op een ramp. En voor die ramp zijn we met elkaar verantwoordelijk. Noord en Zuid. Beide moeten in de beklagenbank.' (dr. N. Sadik)

Een misvatting kan niet vaak genoeg worden rechtgezet. Het is niet Moeder Aarde die onherstelbaar beschadigd wordt als we zo doorgaan. Moeder Aarde zal zich ontdoen van een soort die ondanks al zijn mo-

gelijkheden tot rede en causaal denken, zijn eigen biotoop vernietigd heeft. Wordt Moeder Aarde met rust gelaten, dan zal ze zich snel herstellen.' (Prins Claus)

Intussen: we denken, we handelen in termen van economische groei: meer productie, meer loon, meer consumptie.

Intussen: minimale beleidsombuigingen terwille van het milieu bewerken alleen dat de vervuiling iets minder hard stijgt.

Intussen: mensen die blijven stellen hoe ernstig we er met zijn allen aan toe zijn, worden afgedaan als zwart-kijkers. De boodschappers moeten eraan geloven.

Welk psychisch mechanisme is hier aan het werk?

- De waarheid is zo hard dat de mens ze niet kan bevatten; er zo van in paniek raakt

dat hij/zij er niets van wil weten, gaat ontkennen; verder probeert te leven alsof er niets aan de hand is?

- Of gaat hij zich zitten verschuilen achter de autoriteit; de overheid die dan toch de nodige maatregelen zal nemen als het zo erg is als ze zeggen? Want: alleen kun je er toch niets aan doen, of wel soms?

- Of: omdat het zo onveilig en bedreigend is, trekt elk mens zich terug op zichzelf; het eigen belang, het eigen overleven? Gaat proberen te redden wat er nog te redden valt?

Welke van deze reacties vertoon jij? Of een totaal andere?

Steven

EINDE DIENSTPLICHT ?

Belgische besluitvaardigheid en Nederlandse studiezijn

Voor zeer velen kwam op 2 juli 1992 het besluit van de Belgische minister van defensie en vervolgens van het Belgisch Kabinet om de dienstplicht in België af te schaffen per 1 januari 1994 als een volslagen verrassing. Uit het zuidelijk buurland had men immers geen signalen opgevangen die in de richting van een dergelijk voor de krijgsmacht zo ingrijpende beslissing duiden. Na die datum zal België alleen nog beschikken over een beroepsleger van ongeveer 40.000 man. Met ongeloof werd in de Noordelijke Nederlanden het besluit ontvangen om in een paar jaar een leger van 48.000 beroepsmilitairen, 32.000 dienstplichtigen en 6.000 man burgerpersoneel tot het beoogde kleine beroepsleger te herstructureren.

Er werden in Nederland alras vraagtekens gezet bij de gevolgde procedure. Heeft de Belgische minister een onomkeerbaar feit gecreëerd, zou überhaupt door zo'n kleine krijgsmacht aan de Navo-verplichtingen wel voldaan kunnen worden en zouden er in België wel voldoende beroepsmensen te vinden zijn?

Wat uiteraard de Nederlanders ook stak was het feit dat men geen of amper enig onderzoek, laat staan langdurig commissiewerk aan het besluit had laten voorafgaan. Minister Decroix kwam na overleg met zichzelf tot zijn besluit, deelde het de kabinetsleden mee, die ermee instemden en zo zal, na aanvankelijk gemor van de krijgsmachttop, de operatie in een recordtijd worden gerealiseerd. Natuurlijk kan nog staande worden gehouden dat het kabinetsbesluit slechts een beleidsvoornemen is, maar wel een met een politiek en publiek draagvlak.

■ Geen twintig regels

De Christendemocratische minister Decroix heeft nog geen twintig regels in zijn 'Beleidsbrief' nodig om de argumenta-

tie inzake het opheffen van de dienstplicht te geven.

Hij begint met te constateren dat het duidelijk is 'dat de huidige regeling van de dienstplicht in België niet ideaal is. Het feit dat grosso modo slechts één jonge man op twee en slechts één jongere op vier zijn legerdienst moet doen, leidt tot terechte kritiek en tot "het zich gediscrimineerd voelen" van diegenen die aan deze plicht moeten voldoen. Bovendien is een legerdienst weinig rendabel en zijn de functies die aan dienstplichtigen kunnen toevertrouwd worden beperkt.'

Ook laat Decroix het antwoord op de vraag naar de inzetbaarheid van dienstplichtigen zwaar wegen. 'Wanneer dan bovendien de operationele inzet van dienstplichtigen afhankelijk wordt van de uitdrukkelijke toestemming van betrokkene, omdat de publieke opinie een verplichte inzet niet aanvaardt, dan wordt de rendabiliteit nog meer herleid en beperkt het nut van een militaire dienst zich tot een bijdrage aan de sociale, mentale en vooral fysieke vorming van een deel van onze jeugd.'

Ook het bezuinigingsargument wordt gepresenteerd, kennelijk ervan uitgaande dat

opheffing van de dienstplicht besparingen zullen opleveren, er wordt althans niet verwezen naar hoge kosten voor een geherstructureerde krijgsmacht. 'Afschaffing van de verplichte legerdienst zal het mogelijk maken belangrijke besparingen in de legerorganisatie te realiseren door de afschaffing van opleidingscentra en een hele administratie voor dienstplichtigen, door de afslanking van het Centrum voor Recruitering en Selectie, door het verdwijnen van de verplichting tot het organiseren van een medische dienst. Verder ontvangen miliciens gratis kledij en voeding en genieten ze van de kosteloosheid of verminderd tarief op het openbaar vervoer. Tenslotte betekent ook het wegvallen van de kosten verbonden aan een steeds wederkerende basisopleiding een besparing.'

■ Politieke keuze

Met bovenstaande is in feite de gehele argumentatie inzake het afschaffen van de dienstplicht in België gegeven.

In tegenstelling tot de Navo-reactie op de overwegingen van Ter Beek, die hij op 31 maart in een rede voor het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken kenbaar maakte, was de Navo-reactie op het Belgisch besluit minder tegemoetkomend. De secretaris-generaal van de Navo Wörner toonde zich bezorgd en ook de legerleiding was wellicht nog minder enthousiast dan de Nederlandse defensietop voor de plannen van Ter Beek. Generaal Charlier, de stafchef van het Belgisch leger, voerde actie onder meer bij kabinetsleden en zelfs aan Koning Boudewijn werd een afschrift van de bezwaren tegen het opheffen van de dienstplicht gezonden.

Na het vallen van de beslissing deelde de generaal mee dat daarmee ook de oppositie tegen het besluit geëindigd was en loyale medewerking aan de uitvoering van het besluit gegeven zal worden. Op de vraag van NRC/Handelsblad of het niet logisch was geweest om eerst (zoals in Nederland gebeurd is, L.W.) de militairen een inventarisatie te laten maken van de toekomstige noden en behoeften van het leger om daar vervolgens een prijskaartje aan te hangen, werd door de minister met een beslist nee geantwoord: 'De politiek bepaalt de keuze, de militairen voeren het uit. Naar de opvatting van de minister past zijn beleidsbrief perfect in de democratische context: het is de enige juiste weg.'

■ De dappersten

Aan het slot van het interview met NRC/Handelsblad citeert Decroix met instemming Julius Caesar: 'Inter omnes Gallos, Belgae fortissimi sunt: Onder alle Gallische volkeren zijn de Belgen de dappersten.' Overigens zo dapper behoeft een bewindsman of regering niet te zijn als zij een besluit neemt waarvoor een parlementaire meerderheid bestaat en ook een meerderheid in de publieke opinie. De dapperheid zal dan ook wellicht eerder schuilen in het nemen van het risico dat de beoogde krijgsmacht als gevolg van financiële en organisatorische omstandigheden niet tot

Nog geen vier van de tien jonge mannen gaan in dienst

FOTO WIM HEIJ

Dienstplichtigen opleiden voor andere taken dan de verdediging van het eigen grondgebied is in strijd met de Grondwet

stand zal komen en of de Navo-verplichtingen niet meer waargemaakt zullen kunnen worden.

Hoe dapper uiteindelijk de minister van defensie in Nederland zal zijn, moet nog worden afgewacht. Dapperheid zal hij wel nodig hebben. De militaire top zou weinig voelen voor de afschaffing van de dienstplicht en als we de Telegraaf mogen geloven - wat niet altijd het geval is - zouden inmiddels de politieke en militaire leiding van het departement van defensie evenals de politieke partijen steeds meer bezwaar maken tegen het ongeclausuleerd schrappen van de dienstplicht.

Nu was van dat laatste toch al geen sprake. Waar het in feite om zal gaan is de randvoorwaarden te formuleren op grond waarvan we van de huidige krijgsmacht zonder al te grote problemen tot de kleine beweeglijke, in het bijzonder voor crisishoersing bestemde, krijgsmacht geraken.

De minister, die eerst in zijn defensie-nota de dienstplicht vanwege zijn positieve invloed op de krijgsmacht de beleidshand boven het hoofd hield, bleek in zijn Tien Geboden (31 maart rede voor het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken) met afschaffing van de dienstplicht rekening te houden. Dit feit, gevoegd bij de wetenschap dat een meerderheid in de Kamer en in de publieke opinie voor afschaffing van de dienstplicht is, deed de mening ontstaan dat de dienstplichtkaarten inmiddels al geschild waren en afschaffing van de dienstplicht slechts een kwestie van relatief korte tijd zou zijn. Maar desgevraagd liet de minister weten dat ook na 31 maart voor hem alle opties nog open zijn (dienstplicht handhaven, verkorten of afschaffen), waarbij hij verwees

naar het rapport dat door de op 30 september 1991 geïnstalleerde dienstplichtcommissie 'Meijer' zou worden uitgebracht.

■ De commissie-Meijer

De commissie, die tot taak had een advies uit te brengen over het al dan niet afschaffen van de dienstplicht, voelde zich na 31 maart nogal opgelaten. Uit de rede van de minister was immers gebleken dat hijzelf ook zijn eigen defensienota van 1991 als door de internationale ontwikkelingen achterhaald beschouwde en het nare feit wilde dat de commissie nu juist die nota als uitgangspunt en richtsnoer voor haar onderzoek had genomen. En daar deze commissie kennelijk niet de mogelijkheid of de wil had op eigen verantwoordelijkheid de nieuwe situatie als basis voor haar onderzoek te nemen, valt te verwachten dat zij een advies zal uitbrengen dat op reeds verlaten uitgangspunten is gebaseerd.

Nochtans lijkt politiek Den Haag te wachten op het resultaat van de commissie om op basis daarvan uiteindelijke beslissingen inzake de dienstplicht te nemen.

De commissie die zich niet bezig houdt met de vraag of een feitelijke dan wel mogelijke bedreiging dienstplicht nodig zou maken, ten einde massale aanvallen op ons of het Natogrondgebied af te weren, en die de vraag naar de aanvaardbaarheid van dienstplicht als dwangarbeid ook niet al te hoog in het onderzoeksvaandel heeft geschreven, zou volgens zegslieden neigen naar een voorlopig handhaven van de dienstplicht. De dienstplicht, die onlangs ook nog door de secretaris-generaal van de Westeuropese Unie Van Eekelen werd aangeprezen. (Overigens gebeurde dit op grond van verouderde en geheel ontoereikende argumentaties, zoals die met betrekking tot de noodzakelijke relatie tussen maatschappij en krijgsmacht welke via de dienstplicht gestalte zou krijgen.)

De commissie Meijer zegt zelf in haar onlangs uitgebrachte voortgangsrapportage dat tot eind september elke mededeling over haar standpunt louter speculatief is. Nochtans wijst de werkwijze van de commissie erop dat men nogal zwaar beurt aan informatie zoals die door de krijgsmacht-onderdelen verstrekt wordt. Voor sommigen is dat reden nu al te twijfelen aan een advies dat tot snelle beëindiging van de dienstplicht strekt.

■ Strijdig met Grondwet

Maar het lijkt nogal onwaarschijnlijk dat de politiek, die in meerderheid voor afschaffing geporteerd is, op basis van een advies gebaseerd op de achterhaalde defensienota, zou besluiten ook tegen de meerderheidswens van het electoraat in, om de dienstplicht langer dan strikt nodig te handhaven.

Natuurlijk zullen er problemen zijn om de noodzakelijke vrijwilligers te werven, maar dat is uiteindelijk een geldkwestie: goede honorering en opleidingsmogelijkheden tijdens de dienst zullen de werving vergemakkelijken.

Een in vroeger tijden door aanwezigheid van een vermeende vijand te tolereren inbreuk op het verbod tot dwangarbeid nog langer te continueren, is zowel strijdig met de Rechten van de Mens en het ILO-verdrag, alsook met de bedoeling van de Grondwet, waar in het eerste artikel over de dienstplicht deze gekoppeld wordt aan de verdediging van ons grondgebied.

De Belgische minister van defensie stelde dat hij niet eerst de militairen om advies heeft gevraagd, omdat het de politiek is die beslist en de militairen die uitvoeren. Het is te hopen dat in Nederland de uiteindelijke beslissing over de dienstplicht geen reden zal zijn de Belgische stelregel om te draaien.

Leon Wecke

GEDICHT

Het onderstaand gedicht *Nga Kehua* (De geesten) komt uit de bundel 'The Silences Between' (1982) van de Nieuwzeelandse schrijfster Keri Hulme (1947), die onlangs bij De Geus verscheen - vertaald door

Anneke Goddijn-Blok - onder de titel *Stiltes bij verstek*.

In 1985 kreeg Keri Hulme de Engelse Booker Prize voor haar monumentale debuutroman *Kerewin*, waarmee ze op slag wereldfaam verwierf. Voor ze bekend werd werkte Hulme in zulke uiteenlopende beroepen als kokkin, tabaksorteerderster en tv-regisseuse. Nu verdeelt ze haar tijd tussen schrijven en schilderen enerzijds en het vissen op whitebait (een aalachtig visje en een delicatesse) anderzijds. Volgend jaar verschijnt bij De Geus de vertaling van haar nieuwe roman *Bait*.

In haar poëzie verwoordt Keri Hulme, zelf deels van Maori afkomst, haar bijna mystieke band met Moeraki, het dorp aan de

Nieuwzeelandse oostkust waar ze opgroeide. In Moeraki - voor Hulme een 'plaats van het hart' - lijkt alles bezield, zelfs met de geesten van overleden Maori's, de oorspronkelijke bewoners van Nieuw-Zeeland, bestaat een vanzelfsprekend contact. Buiten Moeraki heerst een kille wereld, waar de verbinding tussen mens en natuur is verbroken. Daar vallen de spirituele 'stiltes' waarvan in de titel sprake is. Helaas is in de woordenlijst (van 5 blz.) erg slordig met de paginanummering omgesprongen, een jammerlijk minpuntje bij een zo prachtige poëziebundel.

Keri Hulme: *Stiltes bij verstek*. De Geus, Breda 1992. 63 blz. f 23,50. (FS)

Nga kehua

Ik draag mijn geesten op mijn schouders
ogen vochtig en tanden opeengeklemd:
ik ben immuun voor valse charmes

Motoitoi, die het met een zeeman hield
tot haar kneuzingen haar hart braken;
Emma, die de ploeg voorttrok
in plaats van een paard;
Tommy Rangakino, die kolen schepte
tot het stof hem verstikte
met keelkanker

Ik draag mijn geesten op mijn schouders
hoewel sommige nooit geboren zijn

– had ik een zwijgzame neef?
– wist ik van tranen?

In rouw, zeewier
In rouw, bloed
In rouw, messen van lavaglas

Mary Matches, glimlachend
boven haar gebroken dijen

Ik draag mijn geesten op mijn schouders
O John mijn vader, waarom werkte je
tot je hart barstte?

Levenslange ballast van doden
die helemaal niets wegen

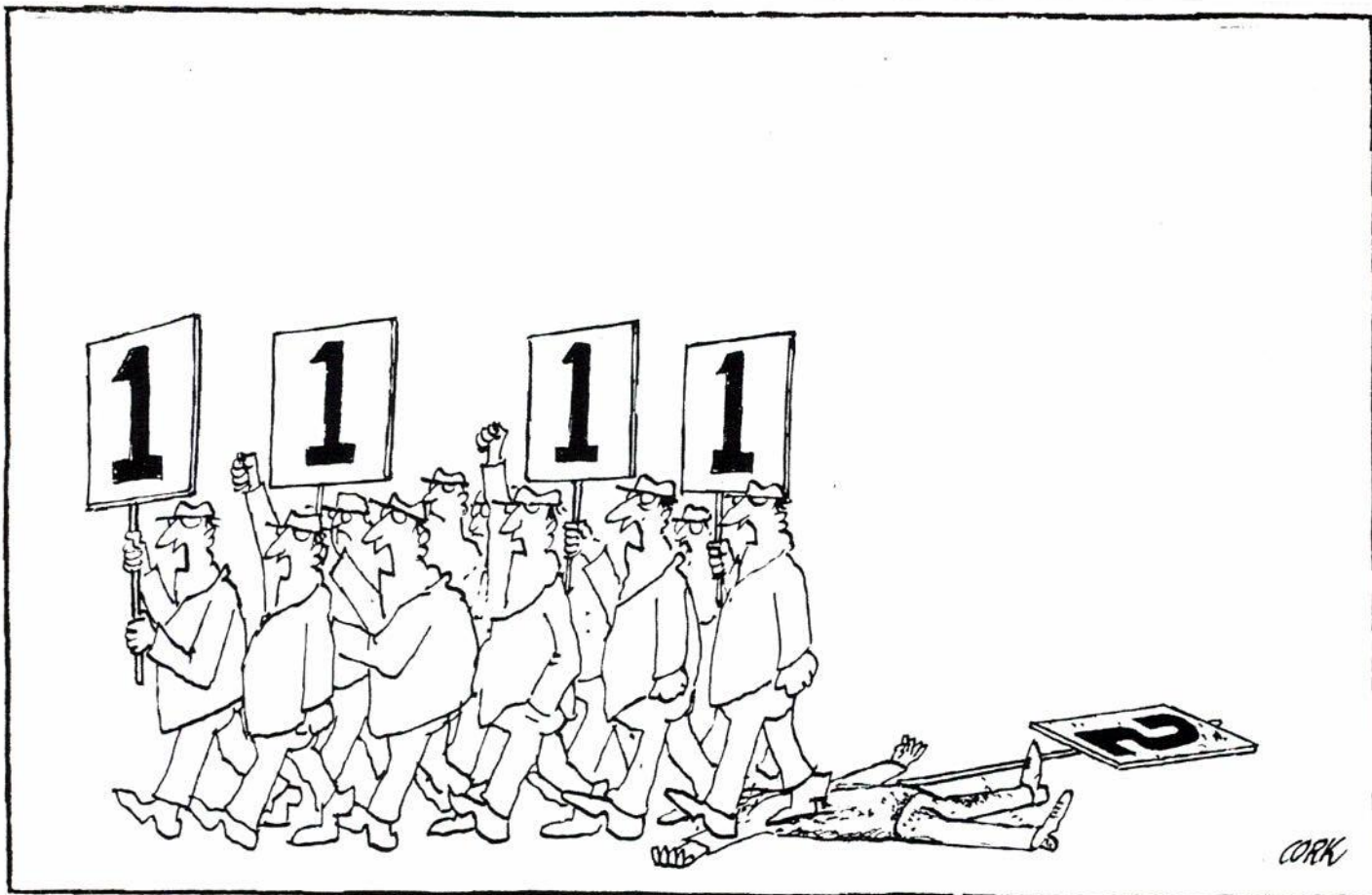
ZWARTE HUMOR VAN KAMAGURKA

In een onbedaarlijk tempo blijft de bekende Vlaamse tekenaar Kamagurka (ps. voor Luc Zeebroeck) maar doorwerken. Wekelijks tekent hij voor de zaterdag-bijlage van het NRC-H (de Bert-strip), het Belgische TV-blad Humo en vele andere bladen, geeft sinds 1987 (samen met Herr Seele) zijn eigen tijdschrift uit (Lava), doet aan TV-optredens en laat aan de lopende band nieuwe bundels met strips en cartoons uitkomen. Onlangs verschenen weer twee bundels: *De Rimpelclub* en *Paardezweet en vogelvoer*.

De Rimpelclub is een geheel herziene en aangevulde herdruk (1982) met tekeningen en strips. *Paardezweet en vogelvoer* bevat Kamagurka's beste tekeningen van de afgelopen jaren.

Zoals de liefhebbers van zijn tekenwerk niet zal verbazen opnieuw een

aaneenschakeling van bizarre invallen en grollen waar alleen deze Vlaming het patent op schijnt te hebben. Het tekenwerk lijkt er heel vaak nauwelijks toe te doen, want in de tekst maakt Kamagurka veelal zijn grappen. Maar toch horen die tekeningen er wel degelijk bij, want ze scheppen juist het kader waarbinnen de grappen worden gemaakt. De tekeningen aksentueren aldus het groteske en absurde karakter. De bijgaand afgedrukte tekeningen uit het nieuwe album *Paardezweet en vogelvoer* zijn voor de vaste fans van Kamagurka ongetwijfeld meer dan voldoende om dit ogenblikkelijk te gaan aanschaffen. Kamagurka: *De Rimpelclub* en *Paardezweet en vogelvoer*. De Harmonie, Amsterdam 1992. Resp. 68 en 48 blz. f 12,90 per deel. (WH)

MINDERHEDEN

De kantine binnenlopend werd ik geconfronteerd met een geweldig geschreeuw en lawaai van een aantal dienstplichtigen. Nu bemoei ik me niet zo snel ergens mee, maar ik vond toch dat ik even moest gaan kijken om te zien of het allemaal wel goed zou gaan in die ruimte. Tot mijn stomme verbazing waren daar enkele jongens zeer heftig aan het discussiëren en in voor mij bijna onverstaanbare taal ruzie aan het maken. Op mijn vraag of ik voor één van de heren iets kon betekenen, kreeg ik van de één een lawine van onbegrijpelijke uitdrukkingen over mij heen en de ander vertelde mij dat 'die stomme boer uit Groningen' zijn grote bek moest houden over Limburgers. 'Want wat kon een Groninger weten over Limburgers?' Nu, daar had ik ook geen antwoord op. En de Groninger op zijn beurt kon de Limburger wel naar de keel vliegen, want de ideeën van 'die Limburgers' over Groningers vond hij bijna bij het debiele af.

En zo sleepte de ruzie zich voort en bedacht ik me dat we niet alleen een minderhedenprobleem hebben van mensen die van buiten onze grenzen komen, maar dat 'het minderhedenprobleem' zich in heel

Nederland voordoet, ook tussen Nederlanders onderling. De mensen die nog in klederdracht lopen vinden het een schande dat moslim-vrouwen met 'die theedoeken' om hun hoofd lopen, terwijl andere Nederlanders het achterlijk vinden dat er nog mensen zijn die aan hun klederdracht vasthouden. We hebben weinig zicht op onze 'eigen' cultuur, laat staan op die van mensen buiten Nederland. We beseffen maar nauwelijks dat Groningers en Limburgers ook een eigen cultuur hebben - ze verstaan elkaar nauwelijks - en zijn verbaasd dat ze eigenlijk maar heel weinig van elkaar begrijpen. Dit leidt soms tot 'oorlogjes' in het klein.

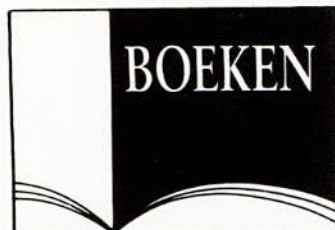
Wat Nederlanders met elkaar verbindt is de eigen Nederlandse cultuur. Maar we realiseren ons nauwelijks dat binnen die cultuur enkel en alleen minderheden leven: geestelijk gestoorde, gehandicapten, humanisten, gereformeerde, homoseksuelen, vrouwen in de overgang, enz. enz. Een ieder die een ander discrimineert beseft niet dat hij of zij zelf ook tot een minderheid behoort. En de kunst van het samenleven, die het humanisme onomwonden nastreeft, is mensen in onze maatschappij zo

te laten leven dat ze kunnen zijn wie ze willen zijn, volgens hun eigen waarden- en normenpatroon. Dat betekent in geen geval dat de ander zich maar ten koste van alles moet aanpassen of dat de ene minderheid aan de andere minderheid een verbod, bijvoorbeeld tot abortus, kan opleggen.

Samenleven is respect hebben voor elkaar, in solidariteit naar elkaar omzien, zonder dat het mag uitmaken tot welke minderheidsgroep je behoort. Naar gelang je positie in het leven, kies je positie in de samenleving en kom je steeds bij een andere minderheid terecht. Vraag je voor die minderheid en jezelf respect, dan moet je dat respect ook aan andere minderheden geven. Kleur bekennen uit zich niet in woorden, maar vraagt om daadwerkelijke actie. Dat is wat het humanisme bedoelt met: het streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en de medemenselijkheid centraal staan.

Freek Pol

Olympische Spelen

Weliswaar behoren bij het verspreiden van dit nummer de Olympische Spelen van Barcelona alweer tot het verleden, toch doet dat niets af aan de belangrijkheid van het boek **'In de ban van de ringen. Feiten en onthullingen over misbruik van macht en geld binnen het IOC'**. Viv Simson en Andrew Jennings hebben met dit boek een onthutsend staaltje van journalistiek speurwerk afgeleverd met in de (negatieve) hoofdrol de president van het IOC, de Spanjaard Juan Antonio Samaranch.

Op overtuigende wijze tonen de auteurs aan dat onder het bewind van deze Samaranch (ex-minister ten tijde van Franco) de Spelen zijn afgezaakt *'tot een klef, ondemocratisch, door doping verziekt marketinginstrument voor de grote multinationals dat aan de hoogste bieder wordt verkwaanseld'*. Het IOC-bestuur is een ondemocratisch gezelschap (worden voor het leven of tot hun 75-ste levensjaar benoemd) dat er een fabelachtige stijl van leven op na houdt in plaats van werkelijk iets te doen voor de sport. Met op de troon Samaranch, aan de top *'van een structuur waarin praktijken die in ieder ander aspect van de samenleving als corrupt worden beschouwd, als normaal schijnen te worden geaccepteerd'*. Barcelona is niet meer tegen te houden, schrijven Simson en Jennings, maar *'Als wij onze sport uit hun klauwen willen redden en de sport weer een morele inhoud willen geven, dienen wij onze IOC-leden terug te roepen en hun vragen om eens uit te leggen wat zij nu eigenlijk doen voor onze sport'*. Daar heeft men vier jaar de tijd voor.

Terzijde: De auteurs hadden zich geen betere promotie van hun boek kunnen wensen nu het IOC en Samaranch bij de rechtbank in Lausanne een klacht wegens smaad hebben ingediend tegen hen.

Viv Simson en Andrew Jennings: **In de ban van de ringen**. Het Wereldvenster, Houten 1992. 316 blz. f 29,90. (WH)

Roemeense verhalen

De Roemeense schrijfster Ana Blandiana (geb. 1942, Timisoara) dankt haar bekendheid vooral aan haar poëzie. Sinds 1964 verschenen talloze gedichtenbundels van haar hand, terwijl zij tevens essays en korte verhalen publiceerde. Tijdens het bewind van Ceausescu kreeg zij tot drie maal toe een publicatieverbod opgelegd (1959, 1984 en 1988). Hoewel Blandiana geen politieke functies ambieerde raakte zij na de val van Ceausescu (22 december 1989) sterk bij de politiek betrokken. Sinds 1 juli 1991 is ze voorzitter van de buitenparlementaire vleugel van de Burgeralliantie. Enkele maanden geleden verscheen de vertaling van haar verhalenbundel **'Kopie van een nachtmerrie'**. Schitterende poëtische verhalen, waarin de politiek (minstens) direct of indirect een rol speelt. In 'Reportage' beschrijft ze een tocht naar een eilandje in de monding van de

Donau dat een voormalig verbanningsoord blijkt te zijn geweest. In het langste verhaal uit de bundel 'Schetsen van het verleden', wordt een bruiloftsgezelschap plotsklaps gearresteerd en door de Securitate naar een afgelegen gebied getransporteerd, omdat ze tot een verkeerde sociale groep behoorden. Toch gaan haar verhalen niet over de politiek sec, maar over hoe mensen leven en overleven. Ana Blandiana toont zich in deze verhalen een ware pleitbezorgster voor het behoud van de menselijke waardigheid. Nogmaals: schitterende verhalen. Het is daarom te hopen dat haar eerste roman, die eerder dit jaar in Roemenië zou verschijnen ('De lade met de appels'), eveneens snel in vertaling voor het Nederlandse lezerspubliek beschikbaar zal zijn.

Ana Blandiana: **Kopie van een nachtmerrie**. Van Gennep, Amsterdam 1992. 192 blz. f 34,50. (WH)

Manusjes-van-alles

'Kroniek van zeven armoedzaaiers' is de eerste roman van de, op het Franse eiland Martinique geboren (1953) schrijver Patrick Chamoiseau. In de vorm van een kroniek laat hij deze armoedzaaiers eigenlijk het verhaal vertellen van één van hen: Pierre Philomène, bijgenaamd Pipi (pissertje). Deze armoedzaaiers zijn allen 'sjabbers', wat evenzo-

veel betekent als verrichters van alle mogelijke hand-en-span-diensten.

De jabbbers vinden hun werkzaamheden op de markt, waar ze de manden van de koopvrouwen dragen, meehelpen met het opzetten van de kramen en het uitstallen van de produkten en verder de tijd doden met het doen van allerlei klusjes. Pipi weet het tot de onge kroonde koning van de jabbbers te brengen wanneer hij een grootse klus in de wacht weet te slepen (het naar de groentemarkt vervoeren van een reusachtige yamswortel). Aanvankelijk weten de jabbbers het hoofd nog wel boven water te houden. Wanneer de Fransen evenwel van Martinique officieel een departement maken wordt het eiland overstromd met produkten in blik en vacuümverpakking. Met als gevolg dat de groentemarkt instort en de jabbbers nauwelijks meer iets te doen hebben en dus op de rand van het bestaan komen te balanceren.

Op meeslepende wijze geeft Chamoiseau de lezer, via deze manusjes-van-alles, een goed beeld van de strijd om het bestaan onder de allerarmsten op dit Caraïbische eiland.

Patrick Chamoiseau: **Kroniek van zeven armoedzaaiers**. Ambo, Baarn en Novib, Den Haag 1992. 189 blz. f 25,-. (WH)

Kenia

De Oostafrikaanse staat Kenia was lange tijd een Engelse kolonie. Na de Tweede Wereldoorlog trachtte het zwarte verzet, aanvankelijk langs de weg van de geweldloosheid, zich te onworstelen aan het koloniale bewind. In 1952 barstte de bom en greep het verzet naar het middel van de guerrilla (de Mau Mau opstand). Het Engelse bewind riep de noodtoestand uit, richtte concentratiekampen in, maar wist uiteindelijk niet te verhinderen dat Uhuru (vrijheid) voor de Kenianen een feit zou worden. In 1963 werd Kenia onder Jomo Kenyatta een onafhankelijke staat.

De derde roman van de Keniaanse schrijver Ngugi wa Thiong'o **'Slechts een korrel graan'** (1967), speelt zich af aan de vooravond van Uhuru. Sommigen van de hoofdpersonen hebben zich nadrukkelijk verzet tegen de Engelsen, anderen hebben zich passief opge-

steld, terwijl er ook een aantal zijn die zich hebben ingelaten met de koloniale bewindvoerders.

Een aantal heeft heel idealistische gedachten over de inrichting van het land na de onafhankelijkheid, anderen daarentegen kiezen al positie om de plaats in te nemen van de blanke machthebbers. Hoe deze groeperingen elkaar zien en tegemoet treden is het centrale thema van dit boek. Thiong'o waarschuwt als het ware in deze roman zijn landgenoten al voor de kater die zich, na de onafhankelijkheid, wel eens zou kunnen gaan meester maken van velen.

Zijn kritische houding ten opzichte van de bewindvoerders na de onafhankelijkheid (tot uitdrukking gebracht in onder andere deze roman, maar meer nog in zijn reeds eerder in vertaling verschenen 'Bloesems van bloed') heeft ertoe geleid dat hij sinds 1982 in ballingschap leeft.

'Slechts een korrel graan' bewijst weer eens dat er in Afrika ongemeen boeiende romans verschijnen.

Ngugi wa Thiong'o: **Slechts een korrel graan**. In de Knipscheer, Amsterdam/EPO, Berchem 1992. 316 blz. f 34,50. (WH)

Spannende thriller

De thriller 'Winter in Berlijn' van William Patrick speelt zich af in het Berlijn tijdens het voorlaatste jaar van de Eerste Wereldoorlog.

Een effectvolle Britse blokkade hield Duitsland in een houdgreep. In Berlijn, tijdens de afschuwelijke winter van 1917, experimenteerden de koks *'met lamskarbonaden van rijst, koteletten van noten en vaalgroene vegetarische biefstuk'* en trokken vet uit *'slakken, oude schoenen en haar'*. Bakkers leerden brood te maken uit *'aardappelschillen, vermalen knollen en zaagsel'*. Honden en katten verdwenen via de zwarte markt naar de worstfabrieken.

In Londen bereikten, via een tussenpersoon in Amsterdam, vanuit Berlijn kryptische boodschappen dat Duitsland in een alles-of-niets-offensief een gruwelijk wapen aan het ontwikkelen is: het verspreiden van een besmettelijke ziekte. De Britten weten de Amerikaanse oorlogschirurg Eli Gordon (*'Hij was het opereren aan de lopende band zat. Je lapt ze op en stuurde ze terug voor een nieuwe poging zich te laten afslachten'*), zover te krijgen dat deze naar Berlijn afreist om te gaan onderzoeken wat er waar is van deze geruchten.

Bij zijn tussenstop in Amsterdam, om in contact te komen met de Nederlandse tus-

senpersoon, wordt Gordon al achterdochtig. Aangekomen op het bewuste adres staat hij voor een kort daarvoor uitgebrand pand. In de asresten vindt hij, op het omslagbandje van een medisch tijdschrift, het adres van een Berlijnse afzender. Direct na aankomst in Berlijn gaat hij op zoek naar dit adres en raakt vanaf dat moment verstrikt in het ingewikkelde spel tussen de Duitse en Britse inlichtingendiensten.

Deze vijf-sterrenthriller van Ross/Sjowall zal er bij de liefhebbers van dit genre ongetwijfeld ingaan als kook.
William Patrick: Winter in Berlijn. Het Spectrum, De Meern 1992. 271 blz. f 34,90. (WH)

De reis terug

De in 1989 bij uitgeverij BZZTôH verschenen vertaling van de verhalenbundel 'Roman over een kind', het prozadebuut van de Duits-joodse schrijfster Barbara Honigmann (geb. 1949 in Oost-Berlijn), kreeg zeer lovende kritieken. Het zou me niet verbazen als dat ook gebeurt met de onlangs uitgekomen vertaling (weer door Gerrit Bussink) van haar tweede, kleine roman 'Nietige liefde'.

Een jonge vrouw, die schildert en dramaturge is bij het 'Berliner Theater', emigreert naar Parijs in een poging haar leven een totaal nieuwe wending te geven. Ze zou willen ontsnappen aan haar joodse geschiedenis en verlangt naar 'een leven zonder wortels'. Al spoedig constateert ze echter: 'Het meest ben ik misschien weg-gelopen van mijn ouders, maar toch bleef ik hen achterna lopen'.

In heel gewone woorden worden de droefgeestige herinneringen aan haar ouders verteld, vooral aan haar vader van wie ze nooit afscheid heeft kunnen nemen. Wanneer deze na enige maanden overlijdt, aanvaardt ze de reis terug. Doordat ze bij de nagelaten spulletjes ook haar vaders Engelse notitieboekje, een agenda uit '44, vindt, worden haar (en ons) nog een aantal zaken en gevoelens uit zijn leven duidelijker. De laatste lege bladzijden vult ze met eigen dagboekaantekeningen van dit moment.

'Elke oude man die ik op straat zie, maakt me aan het schrikken, ik kijk naar hem en denk: waarom leeft hij en kent hij mij niet, waarom loopt hij door en ziet hij mij niet, alsof hij niets met mij te maken heeft, waarom kan hij niet mijn vader zijn. Dan begin

ik te huilen, uit verdriet om het feit dat elke reis nu zinloos is, dat ik mijn vader niet terug kan vinden'.

Zelden is de thematiek van het joods-zijn in na-oorlogs Duitsland zo indringend - en door het eenvoudige taalgebruik zo diep navoelbaar - beschreven. **Barbara Honigmann: Nietige liefde.** BZZTôH, Den Haag 1992. 95 blz. f 24,50. (FS)

Chicano-vrouwen

'... ik wil dat het vrouwen zijn die de dingen doen gebeuren, en niet dat vrouwen alles zomaar overkomt. Geen liefdes die kwellingen zijn. Niet van die krachtige en gepassioneerde mannen versus ongrijpbare en slechte vrouwen, of lief en gelaten. Maar vrouwen. Echte vrouwen. Waar ik mijn hele leven al van gehouden heb. Als het niet goed is, lágate (donder op, FS), liefde. Van die vrouwen, die ik overal van ken behalve van de tv, boeken en bladen. (...). Gepassioneerd en krachtig, teder en ongrijpbaar, dapper. En, bovenal, fel.'

Een citaat uit het laatste van de 22 verhalen uit de bundel 'Beek van de brullende vrouw' van Sandra Cisneros, die eind april - vertaald door Peter Koetsier - verscheen bij Van Gennep. Zoals de schrijfster zich hier de karakters van vrouwen wenst, zo zijn ook haar verhalen te kenschetsen: sterk en gepassioneerd, teder en fel, romantisch en realistisch. En dat slaat dan niet alleen op de aard van de hoofdpersonen, maar ook op het taalgebruik: krachtig, poëtisch en vol humor. Een paar staaltjes: 'Hij zei dat hij van mij zou houden, als van een revolutie, een religie.'

'Rachel zegt dat liefde is als een grote zwarte piano die van het dak van een twee verdiepingen tellend huis wordt gedruwd, met jou beneden om hem op te vangen.'

'Jullie kennen je eigen hart niet, jullie mannen. Zelfs al praat je met het hart in je hand.'

Deze laatste uitspraak is van de minnares van de verzetsheld *el gran general* Emiliano Zapata in het prachtige, trieste verhaal 'Zapata-ogen'. Evenals alle andere speelt het zich af aan de Mexicaans-Amerikaanse grens in Texas, de streek waar de auteur woont, in San Antonio. Sandra Cisneros (geb. Chicago 1954, docent literatuur aan verschillende universiteiten) is een 'Chicana' - haar vader is

Mexicaan, haar moeder Mexicaans-Amerikaanse - wier verhalen ons een blik gunnen in de kleurrijke, macho-achtige Chicowereld.

Sandra Cisneros: Beek van de brullende vrouw. Van Gennep, Amsterdam 1992. 179 blz. f 29,50. (FS)

Grote klasse

Drie jaar geleden vroeg ik in deze rubriek aandacht voor de eerste Nederlandse vertaling van een roman van Marie-Claire Blais (geb. Quebec 1939): 'Een winter in het leven van Emmanuel' (Van Gennep 1989). Deze, haar vierde, roman veroorzaakte bij verschijning, in 1965, veel opschudding, maar leverde haar ook grote literaire prijzen en internationale bekendheid op. Het oeuvre van Blais, groeide tot zo'n twintig romans. In mei jl. bracht Van Gennep haar roman 'Engel van eenzaamheid' (1989) uit.

Fascinerend volgt Blair nu een jaar de gespannen levens in een kleine vrouwencommune. Zoals de titel al doet vermoeden viert eenzaamheid hoogtij in het gezelschap, dat bestaat uit de twintigers Johnnie, studente letteren; Dodelien, rockzangeres; Polydor, theologiestudente; Gerard, de drugsgebruikende bedgenote van Johnnie en de Bij, schilderes. Op enige afstand zijn er nog Paula, de dertig jaar oudere schilderes met wie de Bij naar Mexico gaat, en de moeder van Dodelien, een succesrijke actrice met wie deze aan een rockopera werkt.

Uiterst gevoelig en indrukwekkend worden de betrekkingen tussen deze moderne jonge vrouwen en hun generatieproblemen weergegeven. Maar wie nu denkt dat het hier 'slechts' om een weliswaar psychologisch zeer verfijnde maar wereldvreemde 'huiskamerroman' gaat, vergist zich. Razend knap zijn grote 'wereldzaken' - verkeerschaos, drugsverslaving, milieuvervuiling, straling, bewapening - in de roman verweven, zowel expliciet als subtiel gespiegeld in het gedrag van de hoofdpersonen: '... waren zij niet het slachtoffer, dacht Johnnie, van een ondergang die veroorzaakt werd door een fin de siècle dat de levenden reeds begroef?'

Het lijkt duidelijk dat een kwart eeuw na 'Een winter in het leven van Emmanuel' - waarin ook humor en poëzie volop aanwezig waren - Blais' wereldbeschouwing (nog) pessimistischer is geworden. Maar nog steeds: literatuur van grote klasse!

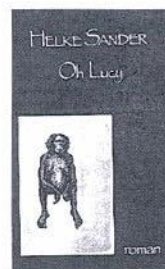
Marie-Claire Blais: Engel van eenzaamheid. Van Gennep, Amsterdam 1992. 144 blz. f 29,50. (FS)

Oh Lucy

'Hanna ontmoet Lucy in het oudheidkundig museum en neemt haar in zekere zin mee naar huis. Eerst kijkt ze geïntroduceerd en ook enigszins aangedaan naar het beeld van de circa één meter lange vrouw, die antropologen uit botresten hebben gereconstrueerd en die zij LUCY gedoopt hebben naar de *Beatlessong Lucy in the sky with diamonds*'.

Hiermee zijn meteen beide hoofdpersonen geïntroduceerd van Helke Sander's roman 'Oh Lucy' (1991), die onlangs - uit het Duits vertaald door Annette Förster - bij An Dekker is verschenen.

Hanna is een in het volle leven staande directiesecretaresse, bijna vijftig, moeder en oma van twee kleinkinderen, en ongevoel lang ('Van de wellicht honderd minnaars die ze tot nu toe heeft gehad, dienden de eerste twintig vooral om haar te bewijzen, dat ze ondanks haar lengte begerenswaardig was'). Ze gebruikt een vakantie naar de prehistorische stenen in Bretagne - met haar derde echtgenoot, meneer Kaiser, een geslaagde wetenschapsjournalist en een kop kleiner dan zij - om na te denken over haar leven, liefde en huwelijken. Dat gebeurt veelal in 'vergelijkende' gesprekken met haar onzichtbare metgezellin Lucy, als meneer Kaiser erin te houden Franse lezing voorbereidt.

Al in het eerste hoofdstuk ontdekt Hanna, zichzelf en haar medemensens bezien door de drie miljoen jaar oude ogen van Lucy, dat Lucy iets heeft dat zij niet meer heeft en begint te missen. En tegen het einde van het boek stelt ze met verbazing vast, dat, ondanks een aantal ingrijpende veranderingen in de moderne westerse wereld, 'de vreedzame coëxistentie der seksen als idee-fixe gewoon intact bleef.'

Een roman die veel (emancipatie) stof tot nadenken biedt, maar gegoten in een geestig verhaal en verteld in die kostelijk humoristische stijl, die we al kennen van Sander's verrassende debuut 'De drie dames K'.

(An Dekker 1989).
Helke Sander: Oh Lucy. Uitg. An Dekker, Amsterdam 1992. 144 blz. f 27,50. (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra

HUMANISTISCH GV-ER IS ER VOOR DE REFLECTIE EN NIET VOOR DE ACTIE

(pagina 3-6)